

TURINYS

4

IŠ ARTI

Didžioji karinio
transporto liginė

16

AKTUALIJOS

Ženklus postūmis
saugumo garantijų srityje

19

„Tai buvo chirurgiškai
tikslu“: Maduro
sulaikymo misijos
taktika

22

Ansamblio
„Neris“ veiklos
65-metis

24

FOTOREPORTAŽAS

Nenutrūkstama
tradicija – „Gyvybės ir
mirties keliu“

30

KARIO AKIRATYJE

Latviai už geležinės
uždangos. II dalis

42

VALIA PRIEŠINTIS

Žvilgsnis į laisvės kovotojus
per fotoobjektyvą

56

KARO ISTORIJA LINKSMAI

Algirdo laiškas

Gerbiamieji KARIO skaitytojai,

sausį nuo 1991-ųjų skaičiuojame apgintos Laisvės metines. Šie met – jau 35-ąsias. Žmonės, kurie tuomet dar buvo visai maži arba tik savo tėvų planuose, šiandien jau augina savo vaikus, o tuomečius įvykius pažįsta iš gausios dokumentikos, kasmetinių minėjimų, Sausio 13-osios dalyvių bei liudininkų pasakojimų.

Nueitas ilgas kelias ir būtent jo pradžia buvo lemtinga visiems vėlesniems Lietuvos pasiekimams, pradedant pirmaisiais atsargiais diplomatiniais pripažinimais, tęsiant gana greitai pasiekta naryste NATO bei Europos Sąjungoje ir baigiant ta principine, nebent vietinių marginalų klibinti bandoma, mūsų šalies pozicija rusijos karo Ukrainoje atžvilgiu.

Tiesa, prieš 25 metus, kai minėjome dar tik 10-ąsias Sausio 13-osios metines, turbūt net patys įžvalgiausieji negalėjo numatyti, kokio masto grėsmė vakarietiškosios demokratinėms vertybėms bei aplinkinių šalių laisvei ir vėl ėmė kilti maskvoje. Kiek vėliau ji peraugo į karą Sakartvele ir iki šiol trunkančią dalies jo teritorijų okupaciją, Krymo aneksiją, 2022-ųjų vasario 24-osios invaziją. Kita vertus, komunistinę maršką neva nusimetęs režimas ir iki KGB veikėjo atėjimo į valdžią bei visiškos jos uzurpacijos nevengė karine jėga spręsti neva konfliktus. Apie tai ir šiandien primena Padniestrė, Čečėnija...

Be abejo, Sausio 13-oji tų dienų bei naktų įvykių dalyviams ir liudininkams visuomet išliks išskirtiniu prisiminimu, įamžintu žuvusiųjų varduose, susitikimuose su bendražygiais, dar gyvuose liudijimuose. O tiems, kurie gimė ir užaugo jau apgintos Laisvės Lietuvoje, tai – visų pirma įpareigojimas. Ne tik nepamiršti, bet ir būti pasiruošus bei pasiryzus. Kaip buvome tuomet, 1991-aisiais.

Pagarbiai
Darius Varanavičius,
vyriausiasis redaktorius

Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondų nuotr.

REDAKCIJA

- vyr. redaktorius
Darius Varanavičius,
Darius.Varanavicius@mil.lt
tel. +370 5 210 3897
- redaktorius Dalius Žygelis,
Dalius.Zygelis@mil.lt
tel. +370 5 273 5744
- korespondentai:
Ilona Skujaitė, tel. +370 5 210 3895,
Žydrė Švobienė, tel. +370 5 278 5285,
Augustė Janutaitė, tel. +370 5 264 8573,
Darius Sutkus, tel. +370 5 210 3896,
Lukas Yla, tel. +370 7 068 0270
- dizainerė Aistė Lapinskaitė,
tel. +370 5 210 3896
- administratorė Aušra Narsutyte,
tel. +370 5 210 3895
- archyvo tvarkytojas
Valdas Balciukevičius,
tel. +370 5 210 3895

Adresas

- Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius
- Norintiems užsisakyti
šį žurnalą kreiptis:
tel.: +370 5 210 3895,
+370 5 210 3897
arba el. paštu
Ausra.Narsutyte@mil.lt

I ir IV viršeliuose –

www.flickr.com nuotr.

- Leidėja – Krašto apsaugos ministerija
- Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone
- Nuotraukos, rankraščiai
negrąžinami ir nerecenzuojami
- Tiražas 2 700 egz. (lietuvių k.);
300 egz. (anglų k.)
- Spausdino Lietuvos kariuomenės
Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava,
LT-54359 Kauno r.
- ISSN 2029-5669
- Užs. GL-32

Prisidėk prie
bendrų tikslų!

**BROLIAI
AITVARAI**

€ Skirk 1,2%   Įsigyk Brolių Aitvarų atributikos

BroliaiAitvarai.lt

Lietuvos kariuomenės Divizijos generolo Jono Sutkaus depų tarnybos (DT) remonto dirbtuvės Rukloje – didžiausios Baltijos šalyse. Jų plotas siekia 4 500 m², o įrengtose dvidešimt dviejose remonto vietose dirbuojasi aukščiausios kvalifikacijos mechanikai, galintys vietoje suremontuoti variklį ar kitą svarbų karinio transporto agregatą, pasitelkdami platų jiems po ranka esantį priemonių arsenalą.

Mašinių chirurgai

Lietuvos kariuomenės technikos priežiūros sistemą galima palyginti su šalies medicinos įstaigų tinklu – dirbtuvės čia skirstomos pagal lygius. Pirmo ir antro lygio remonto darbus atlieka prie batalionų ir brigadų įsteigtos remonto dirbtuvės, o DT didieji remonto centrai Kaune, Šiauliuose ir Rukloje – tai jau trečio ir ketvirto lygio techninio aptarnavimo bazės. Čia dirbančius mechanikus galima drąsiai prilyginti aukščiausio lygio chirurgams, nes jie sugeba atlikti pačias sudėtingiausias savo srities operacijas, pvz., ne tik keisti variklius, pavarų dėžes, tiltus ar kitus sudėtingus agregatus, bet ir visiškai juos suremontuoti.

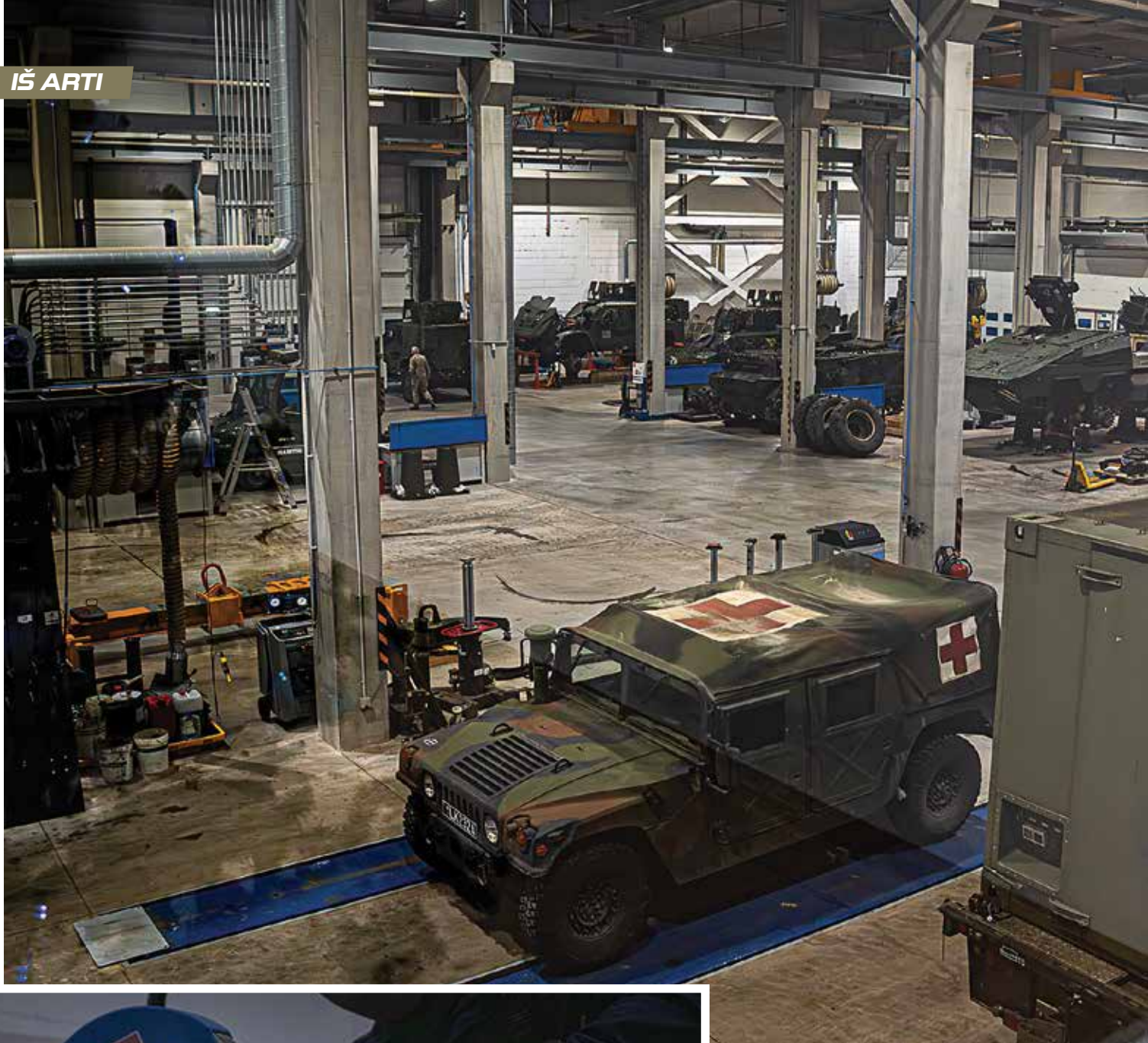

DIDŽŲ TRAI

ILONA SKUJAITĖ

MILOJI KARINIO TRANSPORTO LIGONINĖ

Naujosios dirbtuvės Rukloje (jų projektavimas ir statybos kainavo 12 mln. eurų) kompleksiškai sprendžia karinės technikos remonto poreikius – visi reikalingi darbai vyksta po vienu stogu, čia galima prižiūrėti ir remontuoti kiekvieną Lietuvos kariuomenėje naudojamos karinės technikos tipą. Įvairia įranga aprūpintoje erdvoje patalpoje 8 remonto vietos skirtos šarvuotajai ratinei technikai ir pėstininkų kovos mašinoms (PKM) *Vilkas*, 6 – sunkvežimiams, 4 – vikšrinei technikai ir 4 – visureigiams.

„Pastatas suprojektuotas atsižvelgiant į mūsų išsakytus poreikius. Antroje aukšte įrengtos biuro patalpos ir mokymų salė, visas pirmas aukštas skirtas transporto priemonėms

tepalų ir specialiųjų skysčių keitimo sistema su rezervuarais, iš kurių skysčiai plieniniais apie 150 m ilgio vamzdžiais, išvedžiotais sienomis ir lubomis, tiekiami tiesiai į bokštelius, įrengtus kiekvienoje remonto vietoje. „Šis sprendimas ne tik patogus ir taupo laiką, bet ir užtikrina tinkamą apskaitą, nes dirbtuvėse sunaudojami skysčių kiekiai yra dideli. Pavyzdžiui,

vien PKM *Vilkas* varikliui reikia 35 litrų alyvos, o apskritai specialiųjų skysčių – per 245 litrų, taigi tiek nešioti atskiromis talpyklomis darbuotojams būtų labai nepatogu. Be to, lygiai taip pat centralizuotai sprendžiama ir panaudotų mašiniųjų skysčių problema – jie patogiai surenkami į vieną talpyklą ir išvežami utilizuoti“, – pasakojo plk. lt. L. Šereika.

DT vadas plk. lt. Laimis Šereika.

remontuoti. Kiekviena darbo vieta įrengta taip, kad mechanikai galėtų atlikti visus reikiamus darbus, o tiltiniai keltuvai ir kranai pritaikyti konkrečioms karinės technikos tipams“, – pasakojo DT vadas plk. lt. Laimis Šereika.

Šalia pagrindinių remonto dirbtuvių racionaliai išdėstytos pagalbinės zonos: padangų keitimo bei sandėliavimo erdvės, akumuliatorių saugojimo ir įkrovimo patalpa. Taip pat įrengtos specializuotos paruošimo dažymui ir pačios dažymo patalpos, techninės apžiūros linija, plovykla ir metalo apdirbimo vieta, kurioje galima atlikti sudėtingiausius metalo pjaustymo, lankstymo ir kitus panašaus pobūdžio darbus.

Dirbtuvėse įdiegta itin moderni

Detalių gamyba

Šiuolaikinės karybos tendencijos diktuoja naujas taisykles ir technikos remonto įstaigoms – aprūpinimas reikiamomis detalėmis „čia ir dabar“ tampa itin svarbiu faktoriumi. Vis dažniau pasitelkiamos pažangios technologijos, leidžiančios kai kurias technines problemas išspręsti vietoje, nelaukiant ilgų tiekimo grandinių sprendimų, o galimybė patiems pasigaminti specifinius komponentus suteikia kariuomenei esminį pranašumą.

Naujosiose remonto dirbtuvėse Rukloje įdiegta moderni metalo apdirbimo įranga leidžia mechanikams veikti itin lanksčiai. Šioje patalpoje yra 1,5 t kranas, patogiai kilnojantis metalo ruošinius ar lakštus, dideli karpymo ir lankstymo stalai. „Tam tikrais atvejais, kai reikiamos detalės nėra sandėlyje arba senoji yra nepataisomai pažeista korozijos, meistrai gali ją patys išsilankstyti, iškirpti ir privirinti, – pasakojo DT Antrojo remonto centro viršininkas vyr. ltn. Kęstutis Kuzminskas. – Dažniausiai tenka uždengti transporto priemonių korpuse atsiradusias ertmes, o iš įdomesnių metalo apdirbimo darbų galiu pami-

Remonto dirbtuvių specialistai geba ne tik keisti detales, bet ir lyg chirurgo atlikti sudėtingas operacijas, taisydami variklius, pavarų dėžes ir kitus sudėtingus agregatus.

nėti visai neseniai mūsų meistrų iš metalo vamzdžių sukonstruotas antidronines apsaugas karinei technikai.“

Pasak plk. ltn. L. Šereikos, tai – bandomasis projektas, nes buvo vertinama, kokios antidroninės priemonės efektyviausiai apsaugotų transporte esantį personalą. Ruklos dirbtuvių mechanikai sumeistravo kelis modelius, atrinkus efektyviausią ir apsisprendus dėl jo masinės gamybos,

tuos užsiimtų nebe DT padaliniai, bet veikiausiai civiliniai tiekėjai.

Remontuojant karines transporto priemones į pagalbą pasitelkiami ir 3D spausdintuvai, tiesa, ši įranga yra ne Rukloje, bet Kaune. „Esame įsigiję skenerį ir 3D spausdintuvą, juos naudodami patys galime išsispausdinti reikiamas plastikines detales. Kol kas dėl sertifikavimo reikalavimų iš metalo detalių nespausdiname – gaminame

tik plastikinius komponentus, kuriems nereikia sertifikatų, pavyzdžiui, ryšių priemonių laikiklius ir panašius elementus“, – pasakojo plk. ltn. L. Šereika. Pasak jo, kadangi tai perspektyvi veiklos sritis, ji bus aktyviai vystoma ir toliau.

Siekiant palengvinti remonto dirbtuvių aprūpinimą tinkamomis detalėmis, Lietuvos kariuomenė kiek įmanoma bando suvienodinti transporto prie-

monių parką. Pvz., šiuo metu yra nemažai *Mercedes-Benz* technikos: nuo standartinių visureigių ir mikroautobusų iki specializuotų sunkvežimių, skirtų konteineriams pervežti, medicininei evakuacijai ar kroviniams gabenti.

„Dirbdami su viena technikos šeima, galime gerokai sumažinti reikalingų skirtingų atsarginių detalių skaičių. Kiekviena markė yra unikali, todėl turint daug skirtingų gamintojų modelių,

detalių sandėliavimas ir specialistų apmokymas atlikti remonto darbus tampa itin komplikuoatas“, – neabejoja plk. ltn. L. Šereika. Suvienodinta technika tampa kritiniu pranašumu ir karo atveju: logistikos grandinė paprastėja, nes detalių tiekimas į sandėlius ir jų paskirstymas daliniams vyksta greičiau ir efektyviau.

Meistriškumas

Nors naujos, erdvios patalpos ir moderni įranga suteikia reikiamą pagrindą, tikrąją remonto dirbtuvių vertę Rukloje kuria čia dirbantys žmonės. Darbas organizuojamas penkiuose specializuotuose skyriuose, kiekvieno jų aiški veiklos kryptis. Kaip pasakoja vyr. ltn. K. Kuzminskas, Pirmasis ratinės technikos skyrius remontuoja bendrąją techniką, o Antrasis – PKM *Vilkas*. Vikšrinės technikos priežiūra taip pat išskaidyta: Pirmasis skyrius prižiūri haubicą *PzH 2000*, o Antrasis – šarvuočius *M113*. Galiausiai Specialiųjų darbų skyriuje atliekami metalo apdirbimo, dažymo ir kiti specifiniai

procesai. „Įrengę naujas dažymo patalpas, Specialiųjų darbų skyrių kūrėme praktiškai nuo nulio: du karius išsiuntėme į civilinę mokymo įstaigą, kur jie tapo kvalifikuotais specialistais“, – teigė vyr. ltn. K. Kuzminskas.

Pasak plk. ltn. L. Šereikos, sudėtingiausiems darbams atlikti, pavyzdžiui, perrinkti variklius bei pavarų dėžes ar remontuoti tiltų agregatus, būtinas aukščiausio lygio meistriškumas, kurį kariai įgyja specialiuose kursuose Lietuvoje ir užsienyje, gilindamiesi į kiekvieną konkretų technikos modelį. „Pas mus dažniausiai patenka tarnauti tie, kurie jau turi techninį išsilavinimą, o tada pagal specializaciją jie siunčiami į kursus. Visureigių JLTV mechanikai mokytis vyksta į Jungtines Amerikos Valstijas, o PKM Vilkas – į Vokietiją. Ruošdami savo specialistus bendradarbiaujame su Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykla ir Sausumos pajėgų Majoro Juozo Lukšos mokymo centru“, – teigė DT vadas.

Nors karinė technika tampa vis

Transporto vyriausiasis specialistas št. srž. spec. Jonas Mikšys.

sudėtingesnė ir ją remontuoti nėra paprasta, personalo trūkumo didžiosios dirbtuvės Rukloje neįaučia – galimybė dirbti moderniose patalpose su naujausia technika pritraukia daug motyvuotų mechanikų.

Šiuolaikiškos darbo sąlygos

Transporto vyriausiasis specialistas št. srž. spec. Jonas Mikšys Lietuvos kariuomenėje tarnauja nuo 1995 metų.

Ką tik nudažyta karinė mašina.

laikais remonto darbus labai palengvina diagnostiniai kompiuteriai, būtini tiek prieš pradėdant darbus, tiek juos užbaigus, tačiau ne mažiau svarbus ir mechanikų profesionalumas“, – pasakoja št. srž. spec. J. Mikšys.

Per ilgus tarnybos metus jam teko matyti visą karinės technikos virsmą – nuo sovietinių GAZ-66, ZIL-131, ZIL-157 ar UAZ iki šiuolaikinių modernių mašinų. Jis sako, kad net sunku palyginti, kaip technika buvo remontuojama tuomet ir dabar, kai yra modernūs diagnostiniai kompiuteriai, itin palengvinantys darbą. „Šios naujos dirbtuvės Rukloje – milžiniškas mechanikų darbo palengvinimas, užtikrinantis ne tik geras darbo sąlygas, švarą, higieną, bet ir galimybę naudoti modernią įrangą“, – sako št. srž. spec. J. Mikšys.

Jo kasdienės užduotys – administruoti transporto priemonių priėmimą remontui, parinkti reikiamas detales pagal katalogus bei jas užsakyti iš sandėlių ar pirkimų

padalinio. Taip pat jis atsakingas už detalių nurašymą, remonto darbų užbaigimo įforminimą ir suremontuotos technikos perdavimą padaliniam. Pasak št. srž. spec. J. Mikšio, darbai dirbtuvėse griežtai skirstomi pagal skyrius: ratinė technika keliauja pas savo srities specialistus, o vikšrinė – į joms skirtas remonto vietas.

Ruklos dirbtuvėse, palyginti su kitais centrais, karinės technikos srautas didžiausias, čia atliekamų darbų pobūdis labai įvairus, todėl kartais netgi tenka palaukti eilėje. „Paprasciausi darbai – tepalų ir skysčių keitimas ar bendra techninė apžiūra – vyksta greitai, o sudėtingiausi gedimai reikalauja kruopštaus ir ilgo mechanikų darbo. Tiesa, šiais

Antrojo vikšrinės technikos skyriaus viršininkas vyr. srž. Eugenijus Matačiūnas.

Vikšrinė technika

Kasdienybėje gatvėse esame įpratę matyti ratines transporto priemones, o kariuomenėje dažnai naudojamos vikšrinės – ši technika iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip neįveikiama galia. Vis dėlto vikšrinės transporto priemonės, kaip ir bet kurie kiti sudėtingi mechanizmai, susiduria su specifiniais gedimais, o norint juos sutvarkyti reikia turėti atitinkamų žinių ir kruopštumo. Antrojo vikšrinės technikos skyriaus viršininkas vyr. srž. Eugenijus Matačiūnas pasakojo, kad anksčiau remonto darbai vykdavo senose dirbtuvėse, tačiau persikėlus į naujasias, darbo kokybė iš esmės pasikeitė: „Šiuolaikiškos patalpos yra kur kas erdvesnės, o darbuotojai labiausiai vertina pagerėjusias sąlygas: šilumą bei naują įrangą, kuri palengvina kasdienę tarnybą.“

Antrasis vikšrinės technikos skyrius remontuoja šarvuočius M113, kurie naudojami kariams ir kroviniams

Norint suremontuoti šarvuočio M113 variklį reikia juvelyrinio kruopštumo ir specifinių žinių, o jų šių dirbtuvių mechanikams nestinga.

pervežti, vadavietės, ryšių centro, medicininės ir techninės evakuacijos funkcijoms vykdyti. Paklaustas, kokias transporto priemones – ratines ar vikšrinės – įdomiau remontuoti, vyr. srž. E. Matačiūnas patikino, kad specializaciją renkasi patys mechanikai, ir nors ratinės technikos mechani-

ka daugumai suprantamesnė, tačiau vikšrinės transporto priemonės turi unikalių niuansų.

Pasak jo, klaidinga manyti, kad vikšrai yra amžini – jie turi griežtas nusidėvėjimo ribas. Be to, susidėvi ne tik metalas, bet ir vikšruose sumontuotos guminės pagalvėlės. Taip pat

dyla varomieji ratukai, iš pradžių jie remontuojami, o galutinai nusidėvėję keičiami naujais. Žinoma, genda ir kiti agregatai, pvz., varikliai ar pavarų dėžės. „Kiekviena technikos priemonė reikalauja specifinio išmanymo ir kantrybės, o didžiausi iššūkiai kyla ten, kur prireikia juvelyriško kruopštumo. Sudėtingiausias ir atsakingiausias darbas prasideda tuomet, kai tenka išimti visą jėgainę ir atskirti jos agregatus, pavyzdžiui, pavarų dėžę ar tarpinį reduktorių. Tokios operacijos iš mechanikų reikalauja ne tik fizinės jėgos, bet ir itin didelio susikaupimo bei preciziškumo“, – teigia vyr. srž. E. Matačiūnas.

Naujoji mechanikų karta

Šiuolaikinėje vartotojiškoje visuomenėje dažnai vyrauja požiūris, kad sugedusį daiktą paprasčiau išmesti ir pakeisti nauju, tačiau kariuomenės remonto dirbtuvėse galioja kitos tai-

syklės. Čia dirbantys specialistai geba ne tik keisti detales, bet ir lyg chirurgai atlikti sudėtingas operacijas, siekdami prikelti naujam gyvenimui pačius sudėtingiausius agregatus.

Pasak plk. ltn. L. Šereikos, į kariuomenę ateina nauja karta, kuri sėkmingai griaua mitą esą prie kompiuterių

užaugęs jaunimas vengia kruopštaus fizinio darbo. Priešingai – tinkamai atrinktas personalas rodo didžiulį norą gilintis į technikos subtilybes. „Pamus ateina kariai, galintys ir norintys suprasti procesus iš esmės. Jie orientuoti ne tik į komponentų keitimą, bet ir į jų remontą. Jei žmogui šis darbas

Jaunieji mechanikai griaua mitus, kad prie kompiuterių užaugęs jaunimas nesidomi technikos subtilybėmis.

patinka iš prigimties, jis pats ieškos informacijos, domėtis ir gilinsis, kaip pašalinti gedimą, nesvarbu, ar tai darys darbo metu, ar ieškos atsakymų namuose. Kai dirbi tai, kas patinka, pastangos natūraliai virsta puikiais rezultatais“, – neabejojo DT vadas.

Nors konkurencija su civiliniu sektoriumi dėl aukštos kvalifikacijos inžinierių ir mechanikų yra didelė, Lietuvos kariuomenė randa būdų, kaip išlaikyti geriausius darbuotojus, o personalo trūkumo kol kas nejaučia dėl protingai suvaldyto patirties perdavimo proceso.

„Vyksta natūrali rotacija, tačiau sukaupta kompetencija niekur nedingsta. Kariai, baigę profesinę karo tarnybą, dažnai lieka dirbti pagal darbo sutartis. Taip mes išsaugome neįkainojamą patirtį ir galime ją perduoti naujokams specialistams. Ši nenutrūkstama patirties grandinė užtikrina, kad visada turėsime meistrų, turinčių auksines rankas“, – neabejoja plk. ltn. L. Šereika.

Vyr. ltn. K. Kuzminskas pabrėžia, kad darbas technikos remonto dirbtuvėse prasideda nuo bazinių žinių, paskui – gili specializacija, o visas pro-

Srž. Dovilės Paklonskaitės nuotr.

cesas neįsivaizduojamas be įgūdžių dirbti su pažangia, kompiuterizuota įranga. Šiandien mechaniko meistrškumas neatsiejamas nuo gebėjimo valdyti modernią diagnostinę techniką – ji leidžia nuskaityti transporto priemonės „protą“, tiksliai nustatyti klaidų kodus ir tik tada imtis preciziško remonto. Būtent šis žmogaus patirties ir technologijų derinys leidžia užtikrinti, kad Lietuvos kariuomenės technika visada būtų paruošta užduotims.

Remonto ciklai

Kiekviena karinė transporto priemonė turi nustatytą eksploatacavimo ciklą ir pamažu ateina metas, kai net ir auksarankiams meistrams nebever-

ta remontuoti pasenusios technikos, nes tai ekonomiškai nebetikslinga. Pavyzdžiui, šiuo metu Lietuvos kariuomenė pamažu atsisako senos kartos Mercedes-Benz visureigių bei senųjų sunkvežimių MAN ir DAF, nes investuoti į jų remontą nebeapsimoka.

„Kiek bus naudojama technika, tiesiogiai priklauso nuo jos tipo. Pavyzdžiui, šarvuotųjų M113 ar kitos sudėtingos kovinės technikos tarnavimo laikas yra gerokai ilgesnis nei administracinių automobilių, – sako plk. lt. L. Šreika. – Nors mūsų mechanikai, naudodami turimą modernią įrangą, galėtų prikelti praktiškai bet kokią transporto priemonę, privalome vadovautis eko-

nominio naudingumo principu. Kiekvienam transportui yra nustatyta leistina remonto suma, ją viršijus, investicijos tampa neberacionalios.“

Kai logistinė ir kovinė technika pasiekia savo kritinę ribą, ji nėra tiesiog išmetama. „Tokią techniką nurašome ir išardome. Visas geras, dar tinkamas naudoti detales grąžiname į sandėlį, užpajamuojame ir naudojame kitų tos pačios šeimos transporto priemonių palaikymui. Šis procesas leidžia maksimaliai išnaudoti turimus resursus ir užtikrinti likusio parko parengtį. Nusidėvėjęs administracinis transportas dažniausiai perduodamas aukcionams“, – teigia DT vadas. ■

Šios remonto dirbtuvės pataiso daug Lietuvos kariuomenės transporto, todėl norint patekti į šią aukščiausio lygio mašinų ligoninę tenka palaukti ir eilėje.

Ženklus postūmis saugumo garantijų srityje

Ukrainos sąjungininkai pareiškė pasiekę reikšmingos pažangos tardamiesi, kaip ginti šią šalį tuo atveju, jei būtų sudarytas taikos susitarimas su rusija. Jie teigia esantys pasirengę suteikti tarptautines garantijas, kurios atgrasytų maskvą nuo pakartotinio kaimyninės valstybės puolimo.

Per susitikimą Paryžiuje aptarti planai numato, kad Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) galėtų vadovauti bet kokių paliaubų stebėsenai ir tai būtų tiesioginis Vašingtono vaidmuo palaikant taiką su rusija.

27 Europos valstybių ir Kanados lyderiai, taip pat JAV atstovai bei aukščiausieji Europos Sąjungos (ES) ir NATO pareigūnai pareiškė, kad aprūpins Ukrainą įranga, organizuos mokymus, parems oro, sausumos ir jūrų pajėgomis, kad būtų atgrasyta bet kokia būsima rusijos ataka. Tai buvo

15-asis, iki šiol didžiausias, vadinamosios Norinčiųjų koalicijos susitikimas, kuriame dalyvavo daugiau valstybių ir vyriausybės vadovų nei bet kada anksčiau, įskaitant ir JAV pasiuntinius.

Po paliaubų įsigaliosianti saugumo architektūra taip pat apimtų ir Ukrainos kariuomenės stiprinimą, įskaitant ginkluotės atsargų papildymą. Iš rusijos pareigūnų operatyvių komentarų šiuo klausimu nebuvo sulaukta.

Tarptautinių paramos pajėgų dydis nebuvo paviešintas, o daugelis plano detalių, kurios būtų taikomos tik

taika įmanoma tik tuo atveju, jei rusija bus pasirengusi kompromisui, ir sakė: „Putinas nerodo, kad būtų pasirengęs taikai.“

Paliaubų atveju, pasak K. Starmerio, JK ir Prancūzija „įsteigtų karinius koordinavimo centrus visoje Ukrainoje ir pastatytų apsaugotus ginklų bei karinės įrangos sandėliavimo objektus“, šitaip būtų užtikrintas greitas reagavimas į Ukrainos gynybos poreikius.

Ukrainos prezidentas Volodymyras Zelenskis sutiko, kad derybose pasiekta pažanga, tačiau pabrėžė, jog kiekviena valstybė dar turi ratifikuoti savo įsipareigojimus, kad jie įsigaliotų po bet kokio taikos susitarimo.

„Nustatėme, kurios šalys yra pasirengusios imtis lyderystės užtikrinant saugumo garantijų elementus sausumoje, ore, jūroje ir atkuriant infrastruktūrą, – Paryžiuje vykusioje spaudos konferencijoje sakė V. Zelenskis. – Taip pat nustatėme, kokių pajėgų reikia, kaip jos bus valdomos ir kokiuose vadovavimo lygmenyse.“

JAV pasiuntinys Steve'as Witkoffas teigė, kad JAV „tvirtai remia“ saugumo garantijas. JAV prezidento Donald'o Trumpo žentas Jaredas Kushneris Paryžiaus susitikimą apibūdino kaip „labai, labai reikšmingą lūžio tašką“. „Tai nereiškia, kad taika bus pasiekta, tačiau be šiandien padarytos pažangos ji nebūtų įmanoma“, – sakė J. Kushneris.

Prancūzijos prezidentas Emmanuelis Macronas pareiškė, kad Ukrainos sąjungininkų patvirtintas saugumo pareiškimas yra „reikšmingas žingsnis“ siekiant nutraukti rusijos invaziją. Pasak jo, koalicijos planuose taip pat numatyta Ukrainos kariuomenė, sudaryta iš 800 000 karių.

Po susitikimo paskelbtame bendrame pareiškime teigiama, kad sąjungininkai taip pat susitarė tęsti ilgalaikę karinę paramą ir ginkluotės tiekimą Ukrainos ginkluotosioms pajėgoms, jos po bet kokio parašais patvirtinto taikos susitarimo „išliks pagrindinis šalies gynybos ir atgrasymo elementas“.

Pareiškime taip pat pažymėta, kad sąjungininkams dar reikia galutinai suderinti „privalomus įsipareigojimus“, apibrėžiančius jų paramą Ukrainai.

Susitikimo rezultatas iš anksto nebuvo aiškus, nes D. Trumpo administracijos dėmesys krypta į Venesuelą, o JAV pasiūlymai perimti Grenlandiją sukėlė įtampą santykiuose su Europa, tuo tarpu Maskva nerodo jokių kompromiso ženklų.

Intensyvių ir sudėtingų diplomatinė pastangų dėka buvo daugybė kitų pasitarimų, vykusių viršūnių susitikimo ►►

įsigaliojus paliauboms, kol kas lieka neaiškios. Jungtinės Karalystės (JK) ministras pirmininkas Keiras Starmeris teigė, kad susitikime buvo padaryta „puiki pažanga“, tačiau perspėjo, jog „sunkiausia dalis dar priešakyje“, pažymėdamas, kad rusijos atakos prieš Ukrainą tęsiasi.

Maskva atskleidė nedaug informacijos apie savo poziciją JAV vadovaujamosiose taikos derybose. Pareigūnai dar kartą patvirtino rusijos reikalavimus ir pabrėžė, kad paliaubos galimos tik pasiekus išsamų susitarimą. Putinas atmetė bet kokią NATO šalių karių dislokavimo Ukrainos teritorijoje galimybę. Tačiau K. Starmeris mano, jog

◀ metu. Prieš viršūnių susitikimą V. Zelenskis kalbėjosi su E. Macronu. Taip pat susitiko Prancūzijos, JK ir Ukrainos kariuomenių vadai, o JAV generolas Alexusas G. Grynkevičius dalyvavo derybose, kurios, kaip teigė Prancūzijos kariuomenės vadas, buvo skirtos saugumo garantijų įgyvendinimui aptarti. Kitų koalicijos šalių kariuomenių vadai prie diskusijų prisijungė nuotoliniu būdu. E. Macrono

biuras pranešė, kad iš pradžių JAV delegacijai turėjo vadovauti valstybės sekretorius Marco Rubio, tačiau jis pakeitė planus po JAV operacijos Venesueloje.

D. Trumpas atnaujino raginimus JAV perimti Grenlandijos, strategiškai svarbios ir mineralų turtingos Arkties salos, kontrolę.

Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Lenkijos, Ispanijos ir JK vadovai kartu

su Danijos ministre pirmininke Mette Frederiksen stoji ginti Grenlandijos suvereniteto po D. Trumpo komentarų apie Danijai priklausančią savivaldžią teritoriją. Prancūzijos prezidentas E. Macronas atsisakė viešai komentuoti klausimą apie Grenlandiją, nes su JAV pasiuntiniais J. Kushneriu ir S. Witkoffu kalbėjosi apie Ukrainą.

Diplomatinėms diskusijoms tęsiantis, pasak vieno pareigūno, kalbėjusio anonimiškai, Ukrainos saugumo tarnyba (SBU) įvykdė bepiločių orlaivių smūgius prieš karinį arsenalą ir naftos saugyklą giliai rusijos teritorijoje. Ilgojo nuotolio dronai smogė arsenalui rusijos Kostromos srityje, sukeldami kelias valandas trukusius sprogimus ir privertę evakuoti netoliese esančias gyvenvietes. Pareigūno teigimu, šis objektas buvo svarbus logistikos centras, tiekęs šaudmenis vakarų ir centrinėms rusijos teritorijoms. Per dar vieną smūgį SBU dronai pataikė į naftos saugyklą rusijos Lipecko srityje ir sukėlė ten didelį gaisrą.

www.defensenews.com inf.
www.flickr.com, www.defensenews.com
 nuotr.

„Tai buvo chirurgiškai tikslu“: Maduro sulaikymo misijos taktika

Visa misija priklausė nuo trumpalaikio oro pagerėjimo Venesueloje. Kai oro sąlygos tapo tinkamos, Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) veikė nedelsdamos. Operacijos metu buvo siekiama sulaikyti Venesuelos lyderį Nicolásą Madurą šalies sostinėje Karakase.

Po kruopščiai suderintos operacijos, kuri truko mažiau nei penkias valandas, N. Maduras ir jo žmona Cilia Flores buvo išvežti iš jų rezidencijos Karakase. Tą patvirtino JAV prezidentas Donaldas Trumpas ir generolas Danas Caine'as.

Pažymėtina, kad, skirtingai nei ankstesnės panašaus pobūdžio operacijos, kuriose buvo pasitelkiamos gausios karinės pajėgos, ši operacija buvo suplanuota itin tiksliai.

„Tai buvo chirurgiškai tikslu, – „Military Times“ sakė Carltonas Haeligas, Naujosios Amerikos saugumo centro (angl. *Center for a New American Security, CNAS*) bendradarbis, – tačiau taktikos ir paramos elementų atžvilgiu tai vis dar buvo gana didelio masto operacija.“

Nors daugelis detalių tebėra neatskleistos, operacija „*Absolute Resolve*“ – reta galimybė visuomenei pamatyti, kaip šiandien planuojamos ir vykdomos sudėtingos, labai svarbios tarpinstitucinės operacijos.

Pasak D. Caine'o, operacija pradėta

planuoti dar prieš kelis mėnesius – žvalgyba stebėjo N. Maduro aplinką. Buvo sekama kur jis gyvena, kur keliauja, ką valgo, ką dėvi, taip pat buvo renkama informacija net apie jo augintinius.

Sausį vykusioje spaudos konferencijoje D. Caine'as pabrėžė, kad be Centrinės žvalgybos agentūros, Nacionalinės saugumo agentūros ir Nacionalinės geografinės žvalgybos agentūros pagalbos sulaikymas nebūtų buvęs įmanomas, tačiau jis nepatiksino, kuo prisidėjo kiekviena iš šių institucijų.

Adamas Taichis Kraftas, buvęs Gynybos žvalgybos agentūros informacijos rinkimo strategas, dabar konsultuojantis nacionalinio saugumo klausimais, sakė, kad su tokiomis operacijomis susijusi informacija apskritai renkama be paliovos.

„Žvalgybos informacija yra renkama 24 valandas per parą visame pasaulyje, – interviu „*Military Times*“ teigė jis. – Nejmanoma pasislėpti, gyvename pasaulyje, kuriame privatumo nėra.“

◀◀ A. T. Kraftas pabrėžė, kad žmonių elgesio stebėjimas – ar tai būtų realiame gyvenime, ar internete – negali būti nuvertinamas. „Jei kvėpuoji, jei palieki piršto atspaudą ant taksi durelių, jei eini pas gydytoją ar užsisakai kavos, vadinasi, jau esi matomas“, – sakė jis.

C. Haeligas pažymėjo, kad buvo būtina atkurti N. Maduro gyvenimo modelį, tačiau ne mažiau svarbi buvo ir karinė žvalgyba, jos dėka JAV pajėgos saugiai pateko į tikslinę teritoriją ir iš jos pasitraukė.

„Daugiausia tai priklauso nuo priešų pajėgų struktūros išmanymo – kur dislokuotos jų gynybos priemonės, kokie yra jų reagavimo pajėgumai. Taip pat svarbu suprasti, kaip tuos pajėgumus neutralizuoti, – kinetinėmis priemonėmis, raketų ir oro smūgiais, ar kitais būdais, pavyzdžiui, elektroniniu trukdymu“, – sakė jis.

Žiniasklaidos priemonės, tarp jų „Reuters“ ir „The New York Times“, pranešė, kad JAV kariuomenės elitinis dalinys *Delta Force* treniravosi naudodamas N. Maduro rezidencijos maketą, tačiau pareigūnai viešai nepatvirtino, kurie konkretūs daliniai dalyvavo

operacijoje.

Net ir kruopščiai pasirengus, per tokio masto operacijas neišvengiamai susiduriama su iššūkiais, įskaitant oro gynybą ir nematomas grėsmes, pažymėjo C. Haeligas.

Vis dėlto galutinis sprendimas priklausė nuo oro sąlygų. Tos pačios dienos rytą telefonu duotame interviu

laidoje „*Fox and Friends Weekend*“ D. Trumpas teigė, kad karinės pajėgos „dienų dienas“ laukė tinkamų oro sąlygų.

Pasak D. Caine'o, D. Trumpas galutinį leidimą suteikė sausio 2-osios vakarą, 22.46 val. rytų pakrantės laiku.

„Atėjus nakčiai pakilo sraigtasparniai su eksfiltracijos grupe, įskaitant

teisėsaugos pareigūnus, ir pradėjo skrydį į Venesuelą 100 pėdų aukštyje virš vandens“, – teigiama D. Caine'o pareiškimė.

Kad išvengtų aptikimo, itin žemai virš vandens skridę sraigtasparniai buvo saugomi naikintuvų, bombonešių ir žvalgybinių orlaivių. Pasak D. Caine'o, įveikus paskutinį aukšto reljefo ruožą buvo nustatyta, kad netikėtumo elementas buvo išlaikytas, ir pajėgos pradėjo leistis.

Netrukus po 1.00 val. nakties sraigtasparniai pasiekė N. Maduro rezidenciją. Įvyko susišaudymas ir, pasak D. Caine'o, vienas orlaivis buvo apgadintas, tačiau nepatyrė kritinės žalos, todėl galėjo toliau dalyvauti operacijoje. D. Trumpas minėtoje laidoje teigė, kad N. Maduras buvo „užkluptas taip greitai“, ir tai įvyko „name, labiau primenančiame tvirtovę nei gyvenamąjį pastatą“.

3.29 val. ryto, po kelių susidūrimų, pajėgos paliko rezidenciją – suėmė N. Madurą ir jo žmoną jau buvo „virš vandens“, teigė D. Caine'as.

Tą pačią dieną D. Trumpas savo socialiniuose tinkluose pasidalijo nuotrauka, kurioje, pasak jo, yra matomas po sulaikymo užrištomis akimis N. Maduras JAV desantiniame laive USS Iwo Jima. Šiuo metu sulaikytam N. Madurui Niujorke pateikti federaliniai baudžiamieji kaltinimai.

JAV gynybos sekretorius Pete'as Hegseth'as po N. Maduro sulaikymo teigė, kad operacijos metu Karakase buvo beveik 200 amerikiečių, tačiau nepatiksino, ar tai buvo kariai, ar kiti operaciją palaikę asmenys. Paklausta, ar operacijoje dalyvavo Specialiųjų operacijų pajėgos (SOP), Pentagono atstovybė atsisakė komentuoti, motyvuodama operaciniu saugumu.

JAV SOP vadavietės viešųjų ryšių atstovė plk. Allie Weiskopf pabrėžė, kad ši operacija priklausė JAV Pietų vadavietės jurisdikcijai.

C. Haeligas pažymėjo, kad daug kas, remdamiesi Venesueloje paskelbtais vaizdo įrašais, kuriuose galima įžiūrėti sraigtasparnius, spėja, jog misijoje dalyvavo 160-asis specialiųjų operacijų aviacijos pulkas. Šis vienetas, dar žinomas kaip *Night Stalkers*, yra apmokytas vykdyti itin rizikingas aviacines operacijas.

„Jie nuolat dirba tiek su *Delta Force*, tiek su *SEAL Team 6* tokio pobūdžio misijose“, – sakė C. Haeligas. *Delta Force* ir *SEAL Team 6* yra elitiniai padaliniai, parengti vykdyti pačias jautriausias operacijas, dažniausiai naktį ir glaudžiai bendradarbiaujant su žvalgybos agentūromis.

www.defensenews.com inf.
www.flickr.com, www.defensenews.com
nuotr.

Ansamblio „Neris“ veiklos 65-metis

2025 m. gruodžio 6 d. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos ramovėje buvo iškilmingai paminėtas Lietuvos kariuomenės liaudiškų šokių ansamblio „Neris“ veiklos 65-metis. Kiek daug galima nuveikti, kai žmonės suvienija meilė tradicijai, scenai, muzikai ir šokiui, atskleidė šventinio koncerto išradinga programa.

Įkvėptas liaudies šokio meno kartu su bendraminčiais šį ansamblį 1960 m. Vilniuje įkūrė jaunas šokėjas ir choreografas Juozas Gagiškis. Naujas šokių kolektyvas buvo pavadintas per Lietuvos sostinę tekančios upės vardu.

1991 m. ansamblis „Neris“, vadovaujamas Nijolės ir Levo Ritvų, įsiliejo į besikuriančią Lietuvos krašto apsaugos sistemą. Kolektyvas dalyvavo pirmųjų tuometinės Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos žaidynių atidaryme, karininkų laipsnių

suteikimo ceremonijose, daugelis šio šokių ansamblio narių tapo kariais savanoriais. 1993 m. „Neris“ tapo pirmuoju Vilniaus karininkų ramovės meno kolektyvu.

Nuo 1992 m. „Neris“ nuolat dalyvauja valstybinių švenčių minėjimuose, valstybinių apdovanojimų įteikimo

ceremonijose, krašto apsaugos sistemos oficialiuose renginiuose. Atstovaudamas Lietuvos kariuomenei, šis kolektyvas atsakingai rengia savo pasirodymus, pabrėždamas kariuomenės ir visuomenės bendrystės svarbą.

Ansamblyje „Neris“ užaugo ne viena šokėjų karta, tarp jų ir ilgametė ansamblio šokėja Eglė Kotryna Balandienė. Ji tapo ansamblio choreografe ir meno vadove. Šiuo metu „Neries“ meno vadovė – Aušra Simaitė ir choreografe – Monika Rupeikaitė. Jos

tęsia ilgametės ansamblio tradicijas.

Liaudies šokis, daina ir muzika kadaise suvienijo žmones bendram tikslui, įtraukė į draugišką „Neries“ šokio kūrinį, kuris iki šiol neša gyvybingumo, kūrybinės energijos keliu. Net

ir praėjus daugeliui metų ansamblis išlieka toks pat aktyvus, gyvybingas ir kūrybingas. Dalyvaudama festivaluose, konkursuose ir dainų šventėse Lietuvoje ir užsienyje „Neries“ su meile puoselėja bei sklaidžia lietuviško šokio

grožį ir tradicijas.

Jubiliejiniam „Neries“ koncerte debiutavo naujai susibūrusi Lietuvos kariuomenėje tarnaujančių ir dirbančių suaugusiųjų šokėjų grupė. Tai stiprūs, ryžtingi ir tradicijas branginantys asmenys. Jie pirmą kartą scenoje atliko šokį „Klumpakojis“.

Koncerto programą papildė ir kvietinis svečias – skrabalų virtuozas Karolis Šileika. Tai talentingas atlikėjas, puikiai išmanantis tiek tradicinę, tiek šiuolaikinę muziką. Jo gebėjimas subtiliai derinti klasikinę tradicijų paveldą su moderniais garsais suteikia muzikai gyvybės ir naujos išraiškos.

Ilgametės ansamblio meno vadovės ir baletmeisterės šviesaus atminimo Nijolės Ritvienės garbei dedikuotu šokiu „Lėk, gervele“ simboliškai buvo vaizduojama, kad išmintis, kūrybinė energija ir atsivadimas – tvirtas daugelio ansamblio kartų pamatas. N. Ritvienė paliko ryškų pėdsaką ansamblio „Neries“ istorijoje.

Ansamblio „Neries“ inf.
Pauliaus Ramono nuotr.

„1991-ųjų kova dėl Lietuvos Nepriklausomybės mums visiems yra ryžto ir atsakomybės pavyzdys. Kiekvienais metais dalyvaudamas bėgime „Gyvybės ir mirties kelio“ matau vis daugiau jaunosios kartos – tai aiškus ženklas, kad Sausio 13-osios dvasia nėra tik istorija. Ji gyva, perduodama ir suprantama kaip pareiga saugoti tai, kas buvo iškovota.“

Lietuvos kariuomenės vadas
gen. Raimundas Vaikšnoras

Ltn. levos Budzeikaitės ir
srž. spec. Karolio Kavolėlio
nuotraukos

NENU TRADI „GYVY MIRT

UTRŪ
CIJA
YBĖ
IES

KSTAMA
SIR
KELIU“

DARIUS SUTKUS

LATVIAI UŽ GELEŽINĖ UŽDANGOS

Namas Rygoje, Brivibas 61.
Čia buvo įsikūrusi sovietinio saugumo būstinė, ją latviai vadino tiesiog kampiniu namu. Dabar čia įrengtas muziejus.

Tęsiame 2025 metų 12-ajame KARIO numeryje pradėtą pasakojimą apie karštas Šaltojo karo realijas. Kova tarp totalitarinio ir laisvojo pasaulių buvo vykdoma toli gražu ne vien propagandinėmis priemonėmis ir simboliniais veiksmais (pavyzdžiui, kosmoso užkariavimo varžybos). Užkulisiuose vyko tikras žvalgybų karas su visiškai realiomis aukomis ir apčiuopiamais nuostoliais abiejose pusėse.

Siekdama susilpninti Sovietų Sąjungos (SSRS) galią ir įtaką, Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) Centrinės žvalgybos agentūra (CŽA) 1949 m.

ėmėsi programos REDSOX, kurioje numatytas užduotis turėjo vykdyti agentai nelegalai, slapčia permesti į pačią SSRS teritoriją. REDSOX projektas AECOB/ZRLYNCH apėmė tuometinę okupuotos Latvijos teritoriją. 1950 m. rugpjūčio 30 d. Latvijos SSR Priekulės apylinkėse buvo desantuota trijų agentų grupė. Deja, jų misija buvo iš anksto pasmerkta – grupėje buvo išdavikas Edvinas Ozolinis, dar Vakaruose perverbutas sovietų ir gavęs „Piloto“ slapyvardį.

Dvigubas agentas išdavė sovietų saugumui grupės narius, o paskui ėmė žaisti su CŽA operatyvinį žaidimą „Meteoras“, teigdamas, kad liko vienas, prarado didžiąją dalį krovinių

II DALIS

ES

Arturas Leonidas Brombergas. Šioje nuotraukoje jis užfiksuotas po suėmimo, veikiausiai su antrankiais. Tardytojams A. L. Brombergas turėjo parodyti vietą, kurioje jis nusileido parašiu.

ir reikalauja iš kuratorių atsiųsti pinigų bei dar vieną žmogų. E. Ozoliniui į pagalbą buvo atsiųstas neseniai ČZA užverbuotas jaunas latvis Leonidas Zarinis, suimtas jis atsisakė bendradarbiauti su sovietiniu saugumu ir buvo pasmerktas sušaudyti. L. Zarinio suėmimas buvo nuslėptas, sudarant įspūdį, kad jis žuvo iškart po desantavimo si čekistinės karinės operacijos metu, o dvigubas agentas E. Ozolinis slapyvardžiu „Pilotas“ vėl ėmėsi dezinformacijos, „bombarduodamas“ projekto kuratorius pranešimais esą jis dirba rizikingą darbą, o vadovybė apie jį užmiršusi ir palikusi vieną be jokios paramos...

Arturas Leonidas Brombergas (slapyvardis *Lindė*, ryšiams su JAV institucijomis – Lyman M. Hemeret, kriptonimas *AECAMBARO/2*). Gimė 1914 metais. 1933 m. baigė gimnaziją Rygoje, įstojo į Latvijos universiteto Miškininkystės fakultetą. Vėliau atliko privalomąją karinę tarnybą ir liko aktyviojoje tarnyboje leitenantu 6-ojo Rygos pėstininkų pulko Kulkosvaidžių kuopoje. 1937 m. perėjo dirbti į Rygos policijos prefektūros apsaugos kuopą. 1939 m. buvo perkeltas į Rygos policijos 13-osios nuovados viršinin-ko pareigas. Be kita ko, A. L. Brombergas buvo aktyvus studentų korporacijos „*Fraternitas Livonica*“ narys ir puikus atletas, jis sportavo Rygos policijos sporto klube, o 1939 m. netgi iškovojo Latvijos disko metimo čempiono titulą. Nuo 1943 m. tarnavo Latvių legione. Tapęs leitenantu, 1944-ųjų pradžioje buvo paskirtas į 32-ojo grenadierių pulko I batalioną ir išsiųstas į Rytų frontą. Kovo mėnesį kautynių metu buvo kontūzintas ir nugabentas į karo ligoninę Rygoje, paskui rehabilitacijai į Jelgavą. 1945 m. gegužės 9-ąją, sovietams švenčiant savo pergalės dieną, A. L. Brombergas motorlaiviu „*Ligo*“ evakavosi į Gotlandą. Po trijų metų, gyvendamas Švedijoje, jis užmezgė aktyvius ryšius su Vakarų žvalgyba. 1950 m. (kai kuriuose šaltiniuose – 1951-aisiais) tapo etatiniu instruktoriumi žvalgybos mokykloje Vakarų Vokietijoje, o jau 1952 m. rudenį buvo perkeltas į JAV. Iš jo karjeros matyti, kad tai buvo neeilinė asmenybė. Tą patvirtina ir ČZA charakteristika: „fiziškai labai tvirtas, be to, apdovanotas ypač aštriu protu“.

Superagentas *Lindė*

Amerikiečiai, nuriję šį masalą, nusprendė permesti į okupuotą Latviją bene geriausiąjį projekto *AECOB/ZRLYNCH* kadrą – tikrą superagentą Arturą Leonidą Brombergą.

1954 metų pradžia. A. L. Brombergas, tuo metu gyvenęs konspiraciniame bute JAV, buvo išsiųstas į intensyvius parengimo kursus. Jis iškart suprato – dabar jau bus tikras veiksmas.

Gegužės 9-oji A. L. Brombergui tapo rutinine nelegalių kelionių diena. Tą dieną 1945 m. jis paliko Latviją, o lygiai po devynerių metų tą pačią dieną į ją sugrįžo. Slapto sugrįžimo data, ko gero, pasirinkta neatsitiktinai – žvalgyba žinojo, kad sovietai audringai minės savo „didžiąją pergalę“, ypač švės jėgos organizacijų atsto-

vai. Taigi budrumo lygis kris. Geresnės progos infiltracijai ir nesugalvosi. Vietą desantavimuisi šįkart buvo parinkta šalia Kemerų – tai nemažas miško masyvas su milžiniškais užpelkėjusiais plotais. Kita vertus, visai netoli Ryga.

Po savaitės A. L. Brombergas turės būti ten. Slapto susitikimo su E. Ozoliniu vieta – Miško kapinės, prie Latvijos prezidento Jānio Čakstės kapo. Susitkęs su buvusiu savo mokiniu, A. L. Brombergas pirmiausia pakontroliuosiąs jo sukurtus agentūrinius tinklus, tada jie dar padirbėsia kartu rinkdami žvalgybinę informaciją, o iki baigiantis

vasarai abu agentai turės nusigauti net iki Murmanskio taigos, nelegaliai kirsti sieną ir atsidurti Norvegijos teritorijoje, kur sutar-toje vietoje juos pasitiksias savas žmogus.

Aprašomas žvalgybų žaidimas Latvijoje truko kelis metus. Per tą laiką *MGB* spėjo tapti *MVD* ir galiausiai *KGB*, tačiau Vakarų dezinformavimo operacija buvo kryptingai plėtojama.

CŽA savo ataskaitoje aprašo Arturo Leonido Brombergo ir Edvino Ozolinio kelionę link SSRS ir Norvegijos sienos bei atgal. Deja, visa ši dramatiška odisėja tebuvo KGB fikcija.

Lengvas vienmotoris L-20 buvo pasirinktas kaip optimaliausia priemonė agentams susigrąžinti.

elgesį jie palaikė natūralaus nervingumo požymiu. Iš konspiracinio buto Rygoje budriai kontroliuojamas saugumo A. L. Brombergas išsiuntė į užsienį apie porą dešimčių radiogramų ir tiek pat raštelių. Analitikai juos visus peržiūrėjo ir nusprendė: agentas veikia laisvai.

A. L. Brombergas, tapęs sovietų marionete, buvo priverstas tęsti žaidimą: savo ataskaitose jis pasakojo apie neva puikų savo ir savo kolegų darbą – atsieit, jie jau sukūrė dvylikos vertingų subagentų tinklą!

CŽA pradėjo vis giliau grimzti į dezinformacijos liūną.

Kelionė, kurios nebuvo

Bet kažkada abu agentai turės užbaigti savo užduotį ir abu eksfiltruotis? Kur gi ne!

Sovietų kontržvalgyba visiškai neketino prarasti tokio vertingo Vakarų klaidinimo kanalo. A. L. Brombergas ir E. Ozolinis buvo laikomi visiškai izoliuoti vienas nuo kito, jau nekalbant apie kokius nors laisvus pasivaikščiojimus. Pirminis čekistų sumanymas – kuo ilgiau tempti laiką iki rudens, argumentuojant, kad tuomet naktys taps ilgesnės ir bus lengviau pereiti sieną. Ir numatytą „kelionę iki Murmansko taigos“ juk vis vien reikėjo kažkaip organizuoti.

Žinoma, jokios kelionės nebuvo, ta-

čiau iš gautųjų pranešimų amerikiečių žvalgybininkai susidarė tokį dramatišką situacijos vaizdą:

„Kai tik tamsaus paros meto sąlygos tapo tinkamos, abu agentai pabandė eksfiltruotis. Išvykę traukiniu iš Rygos 1954 m. rugsėjo 13-ąją, rugsėjo 18 d. jie be didesnių trikdžių nusigavo iki Murmansko, tačiau ten jie susidūrė su itin griežtomis saugumo lygio priemonėmis, kurios buvo įvestos dėl dviejų estų agentų, sulaukytų ten vasarą. Agentai ėmėsi atsarginio plano, bandydami pereiti Tulomos upę 40 km piečiau Murmansko. Jiems einant naktį uolėta vietoje, AECAMBARO/2 vėl patempė anksčiau traumuotą čiurną. Tolesnis judėjimas tapo neįmanomas. Apie traumas rimtumą galima spręsti iš to, kad 40 km pirmyn agentai įveikė per dvi naktis, o grįžimui prireikė septynių. Teko grįžti į Rygą. Ją abu saugiai pasiekė traukiniu spalio 5 d., įveikę apie 1 200 mylių. Abiejų agentų moralinis nusiteikimas žemas.“

Visa ši istorija buvo laužta iš piršto. Kelionė, kurios nebuvo, ir išgalvotos jos pasekmės buvo gudrios psichologinės manipuliacijos. Jei vienas

agentas traumuotas ir jo judėjimo galimybės ribotos, vadinasi, antram bandymui nelegaliai brautis per pasienio ruožą jie nesiryš. O jeigu ir ryžtųsi, tai rizika būti pagautiems ar nukautiems labai nemenka. Lyg ir savaime peršasi išvada – reikalingas atsarginis eksfiltracijos planas.

Operacija „Meteoras“

Būtent prie tokios minties savo kuratorius lenkė sovietų saugumiečių diriguojami E. Ozolinis ir A. L. Brombergas.

Kokiu būdu CŽA galėjo ištraukti, kaip jie manė, vertingus agentus? Jei įvykiai būtų rutuliojęsi bent keliais metais vėliau, tam būtų buvę visai įmanoma panaudoti vadinamąjį dangaus kablį – Fultono sistemą STARS. Jos veikimo principą trumpai galima aprašyti taip: ant žemės numetamas specialus konteineris su helio balionu, ilgu tvirtu lynu ir apraišais. Agentui tereikia prisirišti apraišus, pripildyti ir paleisti į orą helio balioną, atsistėti

ant žemės ir laukti, kol žemai praskrendantis lėktuvas specialiu kabliu užkabins lyną. Pirmasis bandymas šitaip pakelti agentą į lėktuvą nusiųsileidžiant ant žemės įvyko 1952 m. lapkričio 29 d. Mandžiūrijoje.

Deja, šioje operacijoje tokia priemonė nepanaudota. Ir sunku atsekti, kodėl. Tad planas turėjo atrodyti taip: agentai, susisiekę su centru, suderina laiką ir vietą, centras siunčia nediduką lėktuvą, gebantį nusileisti mažoje aikštelėje, iš anksto įrengtoje ir pažymėtoje sutartiniais ženklais, radijo švyturėlių, o tuo labiau stroboskopinių žymeklių neturėta, todėl agentai naudojami senu geru naktinio ženklinimo būdu – laužais, orientuodamasis pagal juos, lėktuvėlis nusileidžia ant improvizuoto nusileidimo tako, agentai, davę dar vieną sutartą atpažinimo signalą žibintuvėliu, įlaipinami, orlaivis kyla ir tuomet – sudie, nedraugingoji sovietija!

Atrodo paprasta. Bet ir tokia operacija net parengiamojo etapo metu reikalauja daugybės derinimų ir koordinavimo veiksmų. Ne taip lengva organizuoti nelegalų skrydį. O ką, jei orlaivis be skiriamųjų ženklų sukels Vokietijos, Danijos ar Švedijos oro erdvės stebėjimo tarnybų susidomėjimą? Bus paskelbtas oro pavojus, galbūt net pakelti naikintuvai, – o kam gi reikia tokio triukšmo...

Be to, net ir gerai sustyguota veiksmų eiga gali žlugti dėl netikėtai pablogėjusių meteorologinių sąlygų ar, tarkim, dėl to, kad vienas iš agentų netikėtai sunegalavo...

O sovietų saugumas, naudodamasis savo belaisviais, toliau vystė ir skubino žaidimą, kurio prizas buvo iki tol neregėtas grobis. Kiek vėliau, 1960 m. gegužės 1 d., sovietams numušus CŽA samdyto lakūno Hario Powerso pilotuojamą žvalgybinį U-2, į jų rankas pateko tik nuolaužos ir pilotas. O čia operatyvinio žaidimo „Meteoras“ metu turėjo būti perimtas sveikutėlis lėktuvas su visu ekipažu! Politinis skandalas, diskredituojantis „klastingus Vakarų tikslus ir purvinius metodus“, garantuotas! Operacijos planuotojams jau sapnuojasi naujos žvaigždės ant antpečių ir karjeros šuoliai, o eiliniams

vykdytojams – padėkos ir vardinės dovanos.

Todėl A. L. Brombergui, o jis *de facto* yra grupės vyresnysis, 1955 m. vasarį saugumas pakiša tekstus, kuriuose nurodomos dvi pageidaujamos eksfiltracijos vietos: Kuldigos arba Aizputės apylinkės. Tuo metu – tai apleistos, dar po Kuršo mūšių nespėjusios atsigauti vietos. Planas suderintas tiek, kad sutarta dėl akcijos įvykdymo po mėnesio. A. L. Brombergas sakosi net parinksiąs ir parengsiąs vietą. Iš tiesų nusileidimo taką įrengia saugumas, o įrengia taip, kad nusileidęs orlaivis nebegalėtų pakilti.

Žvalgybų melodramos

Slenka ilga kovo naktis. Paryčiais darosi žvarbu. Pasaūnai operatyvininkai patydom keikiasi. Lėktuvas taip ir nepasirodo. Nebuvo girdėti nieko panašaus į sraigų ūžimą ore. Gal amerikiečiai sugebėjo išvelgti klastą?

Iš tikrųjų – ne. Koją pakišo grynai techninės detalės.

Mažam lėktuvėliui skrydis iš Vokietijos

jos per ilgą. Reikia bent kartą leistis papildyti degalų. Ir slapta operacija neįvyko tik dėl to, kad net, atrodytų, visagalė CŽA negavo leidimo lėktuvėliui nusileisti Gotlande pasipildyti degalų. Ši detalė sukėlė grandininę reakciją: dėl kelių bakų degalų šis skrydis neįvyko. O neįvykus skrydžiui, operaciją teko atidėti. Ir gana ilgam laikui, nes naktys jau darėsi pernelyg trumpos.

Abi pusės pradėjo pastebimai nervintis. Maskvos bosai, be abejo, nesigilins, kas kaltas, ir vadinamajame Rygos kampiniame name gali pradėti risti galvos... Todėl Latvijos SSR saugumas ėmėsi groti savo ideologinių priešų nervais. Į eterį skriejo jau nebe prašymai, o ultimatumai. Projekto kuratoriai savo ruožtu bandė raminti agentus, rekomenduodami jiems kuriam laikui „gultis ant dugno“, t. y. kurį laiką ramiai laukti ir jokios aktyvios veiklos nesiimti. Numanydami, kad „stresuojantiems nelegalams“ neprošal ir svaresnė motyvacija, pažadėjo atsiųsti jiems nemenką pinigų sumą.

Tačiau AECOB/ZRLYNCH projekto vadovai nežino, kad jų statymas per menkas – saugumas jau perėmė savo

Lėktuvo sulaikymo operacijos išvakarės. Numatomoje nusileidimo vietoje – visa LSSR KGB kontržvalgybos grietinėlė. Pirmas (atokiau) kairėje – dvigubas agentas Edvinas Ozolinis-„Pilotas“. Dešinėje – KGB generolas iš maskvos.

žinion ir agentus, ir pinigus. Ir dabar jiems reikia ne ko kito, o viso lėktuvo!

J Vakarus vėl skriejo A. L. Brombergo žinutė: „Aš vėl kviečiu jus atsakyti kaip įmanoma greičiau. Vasara trumpa. Duokite žinoti, ar turite priešasčių tikėtis, kad rudenį mes iš čia ištrūksim. Pažadai „padaryti viską, kas įmanoma“ manęs daugiau netenkina!“

Miunchene kažkas ima strateguoti, ieškodamas jau ne atsarginio, o avarinio agentų evakavimo varian-

to. Kažkas rašo neplaninę sąmatą papildomoms priemonėms įsigyti – tam reikalingas greitaegis kateris su povandeniniais sparnais (*Hydrofoil*) už 17 600 dolerių ir atlyginimas dviem jo ekipažo nariams – 14 600 dolerių. Griežtai įslaptinti dokumentai keliauja į centrinę CŽA būstinę Lenglyje. Ir veikiausiai, kaip galima suprasti iš bendro konteksto, šis planas buvo nepatvirtintas.

Liko pradinis variantas – eksfiltraci-

ja oro keliu. Šįkart operacija turi būti įvykdyta rudenio p, ne vėliau kaip iki spalio vidurio.

Naujas planas

Prasidėjo kruopštus planavimas. Buvo sukurta įvykio legenda, verta atskiro aprašymo: vienoje Baltijos jūros vietoje užfiksuoti neįprasti magnetinio lauko pokyčiai. Šiam reiškiniui ištirti išsiųstas orlaivis su mokslinė

Eksfiltracijos oru planas: lėktuvo nusileidimo ir pakilimo takas. Nuotrauka iš išslaptintos CŽA bylos.

technine įranga.

Šitaip apsidrausta nuo bereikalingo dėmesio. Visi, kam reikia, žinos – tai ne kažkoks neatpažintas bortas, o lėktuvas, skrendantis tirti magnetinės anomalijos. Ir kažin ar kas nors gilinsis, sustreikavo tąsyk Baltijoje Žemės magnetinis laukas ar ne...

Oro sąlygos numatytu metu turėjo būti idealios – rudeninės audros dar neprasidėjusios, o naktys jau gerokai ilgesnės.

Be to, operacija tapo kone tarptautine, tik, žinoma, labai mažame kolegu būryje. Amerikiečiai kooperavosi su Danijos žvalgyba. Buvo sukurtas ir koordinacinis štabas iš keturių prikomandiruočių danų specialistų – dviejų ryšininčių ir dviejų žvalgybos darbuotojų. Danai taip pat sankcionavo leidimą pasinaudoti dviem jų aerodromais: Kastrupo oro uostu Kopenhagoje, iš kurio turėjo startuoti orlaivis, ir aerodromu Bornholmo saloje, kuriame buvo galima papildyti degalų. Danai skyrė operacijos aprūpinimui ir karinį minų tralerį – jis turėjo veikti kaip gelbėjimo laivas, jei lėktuvas patirtų avariją virš vandens.

Be to, operacijos metu į orą turėjo būti pakelti bent du amerikiečių orlaiviai – lengvasis L-20 be skiriamųjų ženklų turėjo neva vykdyti magnetinės anomalijos žvalgybą, o iš tikrųjų skristi susigrąžinti agentų. Papildomi degalų bakai leido jam įveikti iki 800 jūrmylių atstumą. Kitas orlaivis (C-54) vaidino skraidančio ryšių centro vaidmenį ir, žinoma, nukreipė oro dispečerių dėmesį. Dar vienas L-20 buvo parengtas atsarginiam skrydžiui iš Vysbadeno oro bazės.

Aktyvioji veiksmo fazė turėjo prasidėti 1955 m. naktį iš rugsėjo 10-osios į 11-ąją.

Kruopščios sutiktuvės

O Rygoje, „kampiniame name“, vyko ne mažesnis pasirengimas. Saugumiečiai turėjo būti pakilios nuotaikos: jie užsakė ČŽA lėktuvą kaip taksį! Dabar telieka tik gražiai pasitikti užjūrio svetelius.

Operacija „Meteoras“ buvo tokia svarbi, kad į Rygą atvyko net du KGB šulai iš pačios maskvos: 2-osios vyriausiosios valdybos (kontržvalgybos) viršininkas, lydymas savo pavadootojo. Nors generolui leitenantui tikrai ne pagal rangą žvarbti per naktį kažkur krūmynuose, kartu su Latvijos SSR KGB pirmininku saugumo generolu majoru Janiu Veversu jie buvo pasirengę tai padaryti – tokios medžioklės praleisti negalima!

Buvo parengti ir veikiantieji asmenys, ir statistai. Dvigubam agentui E. Ozoliniui („Pilotui“) operacijoje

dalyvauti leista. Atrodo, kad juo pasitikėta – nuotraukose, kuriose užfiksuoti paskutiniai pasirengimo darbai prieš būsimą lėktuvo sulaikymą, E. Ozolinis atrodo visiškai atsipalaidavęs.

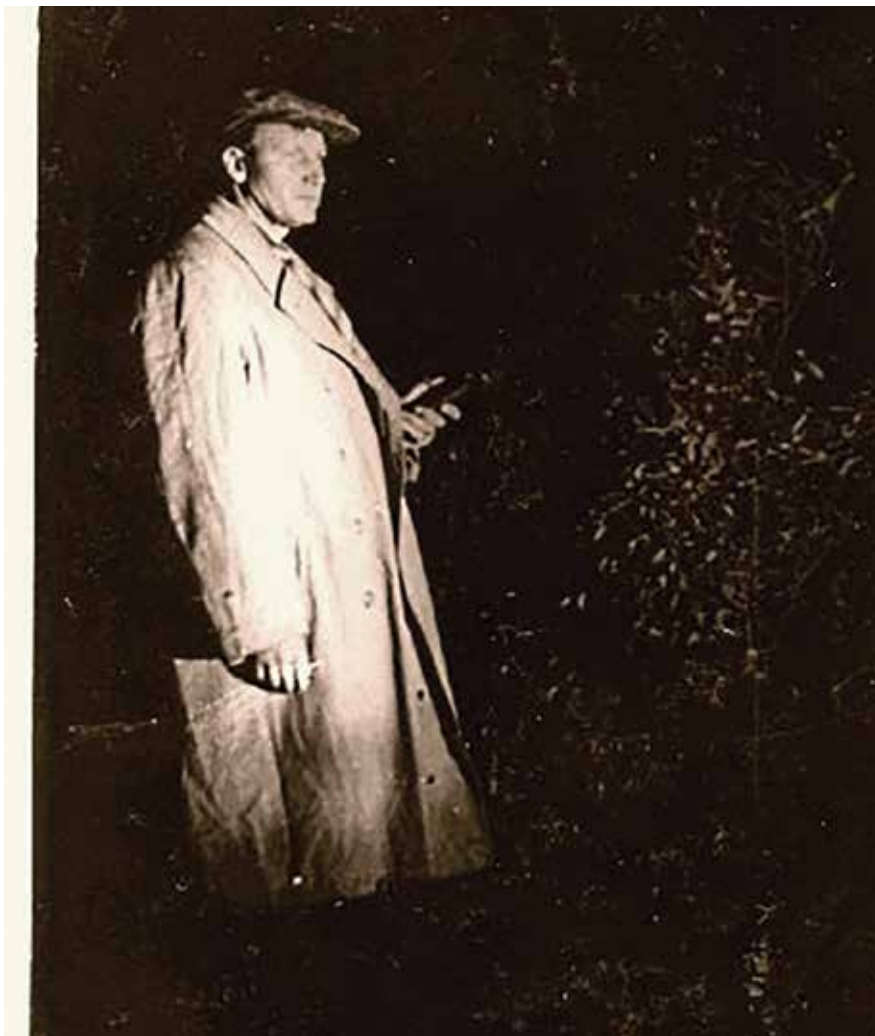
A. L. Brombergo gi į veiksmo vietą niekas net nemanė imti. Kam reikia, kad jis pamatytų išdaviką E. Ozolinį arba, dar blogiau, sumąstytų iškrėsti kokią netikėtą staigmeną...

Aukšto, stotingo agento antrininko vaidmuo teko Latvijos SSR KGB 2-ojo skyriaus viršininko pavadootojui saugumo majorui Albertui Bunduliui. Aktorystės pradmenų jo mokytį nereikėjo – šis veikėjas jau

Alberts Bundulis. Latvis. Gimė 1909 m. Vindavoje (dabar – Ventspilis), uosto darbininko šeimoje. Nuo šešiolikos metų įsitraukė į nelegalią komunistinę veiklą. 1928 m. tapo komjaunuoliu ir buvo paskirtas į pagrindinį Ventspilio partinės organizacijos rajoninį komitetą.

Nuo 1933 m. Latvijos komunistų partijos narys. Už antivalstybinę veiklą pirmąkart buvo suimtas 1928-aisiais, kalintas 1930–1931, 1933–1937, 1939–1940 metais. Iškart po sovietinės okupacijos įstojo į Visasąjunginę komunistų (bolševikų) partiją (VKP(b)), tapo NKVD Ventspilio apskrities skyriaus operatyviniu įgaliotiniu, kitais metais – vyriausiuoju operatyviniu įgaliotiniu. 1941 m. birželį pasitraukė į SSRS gilumą, iki 1942 m. dirbo tardytoju Krasnojarsko lageryje. Nuo 1943 m. rugsėjo – NKGB operatyvinis įgaliotinis pagal Latvijos liniją maskvoje, 1944 m. pradėjo dirbti kontržvalgybinį darbą. Nuo 1946 m. persikėlė į reokupuotą Latviją kaip „nacionalinis kadras“. Vykde operacijas prieš latvių laisvės kovotojus, organizavo agentų smogikų būrį, žaidė operatyvinius žaidimus prieš britų ir amerikiečių žvalgybas. Išsitarnavo papulkininkio laipsnį. Mirė 1988 metais.

Saugumo majoras Albertas Bundulis, apsimitęs agentu Arturu Leonidu Brombergu, turėjo pirmas pasitikti nusileidusį lėktuvą. Tačiau KGB viltims nebuvo lemta išsipildyti...

anksčiau vaidino „Kuršo partizanų būrio vadą Maksą“, taip apsukdamas galvas ne tik tikriems laisvės kovotojams, bet ir britų *MIG*.

Dabar, apsivilkęs šviesaus atspalvio lietaučiu, laikinai pasiskolintu iš A. L. Brombergo, užmaukšlinta ant pakaušio kepure, A. Bundulis buvo visiškai įsijautęs į būsimą spektaklį ir laukė atomazgos. Vaizduotė perkrautė tikėtiną įvykių eigą: nusileidusio lėktuvo sraigtas dar sukasi, kai jis, prisiartinęs prie pilotų kabinos, staiga išsitraukia ginklą ir taria: „Rankas aukštyn!“, tuo pat metu orlaivį apsupa vidaus tarnybos kariuomenės automatininkai, o pro į lėktuvo kabiną nukreiptų vamzdžių mišką kur buvęs, kur nebuvęs prasibrauna... žurnalistas, kuris išsyk ima pleškinti savo fotoaparato blykste, dokumentuodamas šnipinėjimo įkalčius!

Čekistai, matyt, ne itin suko galvą, iš kur naktį pusdykėje vietovėje gali atsirasti spaudos atstovas. Žinoma, žurnalisto į slaptą operaciją imti niekas ir neketino – jo vaidmenį turėjo suvaidinti saugumietis Janis Lukaševičius, apie kurį kalbėjome pirmojoje šio pasakojimo dalyje.

Nors, reikia pasakyti, užslėptų rašėivos talentų šis čekistinis kadrų tikrai turėjo – jei jis būtų tylėjęs kaip žemė, o ne pažeidinėjęs konspiracinių nuostatų aprašydamas savo nuotykius ir laikydamas užrašus savo bute, apie šią operatyvinę kombinaciją mes niekada ir nesužinotume...

Kas kaltas

Aušo. Ir šis rytas tapo dideliu galvosūkiu tiek KGB, tiek CŽA. Kas įvyko? *L-20* grįžo į Bornholmo aerodromą

priešaušriu (4 val. 19 min.). Agentų jame nebuvo.

Lėktuvo įgulos nariai nedelsiant buvo apklausti. Pilotų ir navigatorius parodymai sutapo. Įvykių seka atkurta taip: dėl stiprios turbulencijos lėktuvas pradėjo atsilikti nuo numatyto grafiko, į sutartą vietą lėktuvas atvyko vienuolika minučių po vidurnakčio, ekipažas pastebėjo liepsnos signalus plyname lauke, tačiau jie nebuvo išdėstyti sutarta tvarka, *L-20* suko ratus ore dar kelias dešimtis minučių, tačiau pilotas ir navigatorius, nesulaukę jokių pokyčių, nusprendė, jog tai nėra ženklas nusileisti, ir 1 val. 11 min. pasuko atgal, lėktuvo ekipažas dėl visko buvo patikrintas melo detektoriumi – įsitikinta, kad papasakota versija tikrai neišgalvota.

Tačiau rišlią įvykių seką gadino tą pačią dieną 13 val. gautas radijo pranešimas iš Latvijos. Agentai piktinosi, kad praeitą naktį sutartoje vietoje jie laukė net keturias valandas – nuo dešimtos vakaro iki antros nakties. Ugnys buvo uždegtos, kaip buvo sutarta. Apie penkiolika minučių po vidurnakčio tolumoje į šiaurę nuo laukimo vietos jie lyg ir girdėjo lėktuvo ūžimą, tačiau tuo viskas ir baigėsi.

Be abejo, radiogramą perdavė A. L. Brombergas, bet tekstą jam pakišo „liaudies draugai“, kuriems vėl nepavyko įvykdyti savo plano. Beje, nepatenkintos buvo abi pusės: CŽA veikiausiai iki galo ir nesuprato, kodėl eksfiltracija nepavyko. Analitikai tvirtino, kad, sprendžiant iš agentų pranešimų, šie veikia laisvai.

Istorija ėmė darytis panaši į telefoninių sukčių aferą. KGB jau porą metų maustė savo idėjinį priešų, reikalavimų kartelė kilo, ir amerikiečiams jau turėjo kilti klausimų, ar tai ne manipuliacijos.

Bet ne. Kažkas iš kabinetinių analitikų nusprendė, kad įvyko žmogiškoji klaida, tad reikia eilinį kartą pakartoti bandymą. Artimiausias įmanomas terminas – 1955 m. spalio, o kad lėktuvo įgula šįkart nesuklystų, reikia supaprastinti sutartines atpažinimo procedūras tiek, kad šįkart tikrai neliktų šansų nesusipratimams.

Trečias kartas sumelavo

Bet, atrodo, pats likimas vertė niekais visus planus. Danai šįkart nesutiko bendradarbiauti. Skrydis buvo atidėtas beveik iki Kalėdų.

Naktį iš gruodžio 20-osios į 21-ąją L-20 pakilo iš Bremerhafeno aerodromo Vokietijoje, tačiau po poros valandų grįžo. Pilotas ir navigatorius sutartinai tvirtino pasiklydę. Įtarimą kėlė tai, jog jie atgal pasuko įveikę vos trečdalį maršruto. Kryžminė apklausa ir jos metu gautos informacijos analizė leido daryti prielaidą: ekipažo nariai meluoja. Jie sąmoningai nukreipė lėktuvą atgal, ir šio sprendimo motyvas buvo baimė.

Toks poelgis palaikytas sabotazu ir darbo sutartis su lakūnais nutraukta.

Bet dabar mes jau žinome, kad jų pasirinkimas buvo teisingas. Intuicija, o gal tiesiog laimingas atsitiktinumas išgelbėjo dar du žmones nuo KGB rūsijų.

KGB irgi pradėjo savo tyrimą dėl nesėkmės. Komandinė administracinė sistema nepakenčia, jei neįvardijami tikri ar menami kaltininkai. Šįkart atpirkimo ožiu tapo A. L. Brombergas. Saugumas įtarė, kad šis žmogus sužaidė kažkokį gudrų žaidimą. Nors iš jo ir buvo išpešti visi sutartiniai kodai, tikėtina, kad A. L. Brombergas kažkokiu būdu sugebėjo padaryti taip, jog atskridęs lėktuvus nenusileistų. Turint omenyje, kad centras jo pranešimus vertino kaip „švarius“, peršasi, ko gero, vienintelė prielaida: pavojų keliantis signalas buvo pasiūstas ne operacijos organizatoriams, o tiesiog-

niams jos vykdytojams. Tai galėjo būti neteisinga informacija apie šviesos signalus nusileidimo vietoje. Vienas neteisingas žiburėlis – ir nuolatinio streso išsvarginti lėktuvo ekipažo nariai neberizikavo.

Tačiau A. L. Brombergui pavyko išsisukti – tiesioginių įkalčių KGB rasti nesugebėjo. Galiausiai šis agentas atrodė pernelyg naudingas, kad būtų tiesiog utilizuotas. Tolesnis šio žmogaus likimas susiklostė taip: 1956 m. liepos 11 d. A. L. Brombergo laukė „pats humaniščiausias pasaulyje sovietinis teismas“, kaltinimas šnipinėjimu ir mirties nuosprendis. Po mėnesio (sovietų tarnybos mokėjo žaisti nu-teistųjų nervais) aukščiausia bausmė pakeista 25 m. laisvės atėmimu ir 5 m. tremtimi – faktiškai įkalinimu iki gyvos galvos. Paskui nuteistas

Mordovija. „Atšilimo metais“ latviai lagerininkai buvo sukūrę futbolo komandą, kuri veikė ir kaip pagrindinės organizacijos priedanga. Minima, kad trečias iš dešinės asmuo vidurinėje eilėje – Arturas Leonidas Brombergas.

nugabentas į Mordovijos lagerius („Potma-11“ ir „Potma-12“). Apie šį A. L. Brombergo gyvenimo laikotarpį žinių išlikę nedaug. Iš liudytojų prisiminimų nuotrupų galime susidaryti vaizdą, kad dėl savo asmeninių savybių ir biografijos jis buvo gerbiamas likimo draugų ir dalyvavo nelegalios latvių kalinių organizacijos veikloje. KGB kaliniui neduodavo ramybės – kartkartėmis jis būdavo etapuojamas į maskvą apklausoms, po jų grįždavo labai išsekintas. Netrukus po vienos tokios „komandiruotės“, įvykusios 1970-aisiais, A. L. Brombergas mirė.

1957 m. pabaigoje LSSR oficioze „Cīņa“ („Tiesa“) ne be KGB žinios buvo išspausdinta medžiaga apie „šnipus ir diversantus“ iš Vakarų. Ši žinutė reiškė, jog žaidimo netęs abi pusės.

Projektas baigtas

Amerikiečiai vis dar tikėjosi išgelbėti neva jiems dirbančius agentus. Buvo planuojamas dar vienas bandymas numesti jiems konteinerį su pinigais, daiktais ir įranga, kuri pagelbėtų artimiausiai evakuacijai. Eksfiltraciją numatyta įvykdyti oru, parengus naują lėktuvo ekipažą, ne vėliau kaip iki 1956 m. gegužės vidurio. Žinių, ar šių veiksmų imtasi realiai, nėra.

Apie tolesnį išdaviko E. Ozolinio-„Piloto“ likimą nežinoma nieko. Konfiskuotuose saugumo pulkininko J. Lukaševičiaus užrašuose apie jį nėra jokių užuominų. Užtat ČŽA ataskaitose paminėta: „<...> paskutinis radijo seansas su agentu AECAMUSO/2 įvyko 1956 m. gruodžio 7 d., tačiau jo pranešimas buvo visiškai padrikas ir nesuprantamas“. Tai gali reikšti veikiausiai tik viena: KGB nutarė užbaigti radijo žaidimą, o savo agentą įslaptino.

1957 m. gruodį sovietinės Latvijos spaudoje pasirodė beletrizuoti straipsniai apie tris išaiškintus „šnipus ir diversantus“ (beje, panašių „viešų demaskavimų“ būta ir Lietuvoje – prisiminkime knygą „Vanagai iš anapus“). Be abejo, ši medžiaga pasiekė ir užsienį. Tik tuomet ČŽA galutinai įsitikino, kad AECOB/ZRLYNCH projekto bylą galima galutinai užbaigti ir padėti į archyvą. ■

AR BUVO VERTA?

Gali susidaryti įspūdis, kad CŽA sumanymas siųsti nelegalius agentus į SSRS teritoriją realybėje pasirodė neefektyvus. Ar iš tikrųjų taip?

Reikia pasakyti, kad amerikiečių specialiosios tarnybos tuo metu jau turėjo neblogą agentų infiltravimo procedūrų įdirbį (pavyzdžiui, karo metu vykdytos slaptosios operacijos „Jedburgh“ patirtis, remiant prancūzų rezistenciją). Taip pat amerikiečiai turėjo tikrai gerą materialinę techninę bazę.

Tačiau REDSOX projektas pasirodė labiau komplikuoatas. Pirmiausia, amerikiečiai tuo metu neturėjo savos žvalgybinės agentūros tinklo SSRS teritorijoje. Tad nieko stebėtino, kad ši problema buvo sprendžiama logišku būdu – verbavimui ieškant iš SSRS okupuotų teritorijų pasitraukusių pabėgėlių, kurie turėtų asmeninių sąsaskaitų su sovietais, ir, pageidautina, būtų susiję su pogrindžiu.

Tačiau net ir radus tinkamus kandidatus, REDSOX projektas, be jokios abejonės, dėl savo specifikos išliko pats rizikingiausias – „juodieji“ agentai turėjo veikti ne kur kitur, o totalitarinėje valstybėje. Nelegalus agentas, siunčiamas į SSRS, kur klestėjo visuotinio įtarumo ir sekimo atmosfera, turėjo suprasti, kad jis pateks į tokią aplinką, kur reikės kliautis tik savo apsukrumu, o kartais net ir atsitiktine sėkme.

Pastebėtina detalė, kurios esmė – skirtumas tarp visa kontroliuojančios totalitarinės sistemos ir liberalių (klasikine prasme) Vakarų. Infiltruoti savus agentus į atvirą visuomenę gerokai lengviau, ir sovietų specialiosios tarnybos sumaniai tuo naudojosi. Bet tai nereiškia, kad sėkmė Šaltojo karo metu visada lydėjo tik sovietinę žvalgybą – jos gretose taip pat netrūko nei dvigubų agentų, nei pabėgėlių.

AECOB/ZRLYNCH projektas patyrė operatyvinę nesėkmę dėl išankstinės priežasties, kaip dabar žinome, dėl vieno iš agentų išdavystės.

Tad ar buvo verta?

Atsakymas: veikiausiai taip. Svarbiausia, kad ilgalaikėje perspektyvoje totalitarizmas dėl savo komandinės administracinės sistemos nerangumo stagnavo ir tapo pažeidžiamas. Kiekviena slaptoji operacija pamažu didino tą kritinę masę, dėl kurios blogio imperija galiausiai subyrėjo.

Pasyvumas bet koku atveju reiškė prarastas pozicijas. Tad net ir nuosaikesni Šaltojo karo tyrinėtojai apsistoja ties principu, kad geriau vertėjo daryti kažką, negu nieko nedaryti.

★ ★ ★ ★ ★
IN HONOR OF THOSE MEMBERS
OF THE CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
WHO GAVE THEIR LIVES IN THE SERVICE OF THEIR COUNTRY

CŽA atminimo lenta žuvusiems žvalgybininkams atminti. Deja, REDSOX agentų čia nėra – jie nebuvo nei etatiniai žvalgybos darbuotojai, nei JAV piliečiai. Tačiau pagal pasirašytus dokumentus juos visiškai pagrįstai galima vadinti nacionaliniais laisvės kovotojais.

ŽVILGSNIS Į LAISVĄ KOVOTOJŪS PER

VĖS

R FOTOOBJEKTYVA

DIVONIS PILIČIAUSKAS

Laisvės kovotojų nuotraukos yra itin svarbus šaltinis tiriant partizaninį pasipriešinimą. Jos įamžino ne tik partizanų veidus, bet ir jų naudotą ginkluotę, ekipuotę, smulkiausias išvaizdos detales – apskritai, laisvės kovotojo įvaizdį. Deja, bet dėl konspiracijos sumetimais vengimo fotografuotis pirmaisiais metais mes netenkame svarbios informacijos apie partizaninio pasipriešinimo pradžia, o tūkstančių žuvusiųjų partizanų veidai taip ir liks nepažinti – iš ankstyvojo partizaninio laikotarpio nuotraukų beveik neišlikę. Masiškai fotografuotis pradėta tik nuo 1947-ųjų. Tose nuotraukose fiksuotos ir ateities kartoms išsaugotos įvairiausios partizaninio karo akimirkos, o fotografavimasis praskaidrindavo niūrią kovotojų kasdienybę.

Š

iose nuotraukose pagautos ir įamžintos akimirkos leidžia pamatyti partizanų kasdienybę, buitį bei veidus pačių kovo-

tojų akimis. Iki mūsų dienų išlikusių nuotraukų palyginimas gali padėti išskirti partizanų dalinių reikšmingus ginkluotės, ekipuotės ir kovotojų išvaizdos skirtumus, nustatyti partizanų tarpusavio ryšius bei santykius su aplinkinių kraštų kovotojais. Susiejus partizanų nuotraukas su kitų istorinių

šaltinių teikiamomis žiniomis į partizaninį karą galima pažvelgti dar giliau.

Šiame tekste nagrinėjamos ir lyginamos Balninkų, Želvos ir Alantos apylinkėse veikusių skirtingų partizanų dalinių fotografijos (1947–1951). Aptariamas regionas pasirinktas dėl nemažo kiekio išlikusių partizaninių nuotraukų bei įdomių aplinkybių. Šiose apylinkėse veikė bent 3 skirtingų dalinių partizanai ir nemažoje dalyje

fotografijų galima matyti kartu nusifotografavusius kovotojus, priklausančius skirtingoms kuopoms, batalionams ir net apygardoms. Fotografijose fiksuoti Didžiosios Kovos apygardos (DKA) B rinktinės 2-ojo ir 3-iojo batalionų bei Vytauto apygardos Liūto rinktinės partizanai. Nagrinėjant nuotraukas apsiribota 3 temomis (ginkluotė, ekipuotė ir išvaizda), gauti rezultatai lyginti tarpusavyje.

Iš viso peržiūrėta per 100 fotografijų, kuriose užfiksuota 40 partizanų, 35 iš jų pavyko atpažinti. Didžioji dalis fotografijų imta iš Romo Kauniečio ir Utenos laisvės kovų muziejaus rinkinių. Iš minėtųjų 40 partizanų 14 identifikuoti kaip DKA B rinktinės 2-ojo bataliono kovotojai, didesnė jų dalis buvo Laimučio, vėliau Šarkio būrio partizanai; 14 partizanų – iš Vytauto apygardos Liūto rinktinės, didesnė dalis jų priklausė Liepos būriui; dar 12 kovotojų – iš DKA B rinktinės 3-iojo bataliono, dauguma jų Vėtros būrio partizanai.

Daugiausiai sunkumų tyrimo metu kėlė tai, kad aptariamos fotografijos apima 5 metų laikotarpį. Dažniausia sunku jas tiksliau datuoti, juo labiau kad bėgant metams keitėsi partizanų pareigos, veiklos ribos, kovotojai būdavo kilnojami iš vieno dalinio į kitą. Taip pat patys partizanai skirtingose fotografijose, darytose skirtingu metu, kartais pozuoja su skirtingais ginklais ar net uniformomis. Dėl šios priežasties vos 40-čiai partizanų teko 68 ginklai, su kuriais jie buvo užfiksuoti skirtingose fotografijose. Tai apsunkino tyrimo eigą ir gali kiek iškreipti gautus statistinius duomenis, tačiau nepaisant to, bendrą vaizdą galima rekonstruoti pakankamai tiksliai.

Istorinis kontekstas

Pirmieji minėtojo regiono partizanai susiorganizavo Balninkų apylinkėse, kur 1944 m. rudenį susitelkė Ukmergės apskrities 2-ojo ir 3-iojo rajonų partizanų būriai. 1944 m. pabaigoje jie susijungė į Balninkiečių laisvės rinktinę, jos vadu tapo Juozas Šibaila-Merainis, o būrių vadais – Alfonsas Morkūnas-Plienias ir Alfonsas Bagdonas-Arelis. 1945 m. pradžioje vien Balninkiečių rinktinėje veikė per 500 partizanų. Bėgant laikui buvo nuspręsta jungtis prie stambesnių vienetų ir jau 1945 m. gruodžio 1 d. Balninkiečių laisvės rinktinė sutiko prisijungti prie Jono Misiūno-Žalio Velnio organizuojamos DKA ir tapo įsteigtos B rinktinės pagrindu. B rinktinės vadu tapo Alfonsas Morkūnas-Plienias, jis rinktinę padalijo į 3 batalionus, kurie daugiausiai veikė Ukmergės apskri-

DKA B rinktinės 2-ojo bataliono partizanai. Fotografiuota apie 1948 m.

tyje. Aptariamose fotografijose užfiksuoti 2-ojo (vadas Kazimieras Ališauskas-Spartakas) bei 3-iojo (vadas Kazimieras Puodžiūnas-Titnagas) batalionų partizanai.

1948 m. pabaigoje B rinktinėi suteiktas apygardos statusas ir ji padalyta į dvi rinktines. 1-oji rinktinė (vadas K. Ališauskas-Spartakas) veikė Žemaitkiemio, Pabaisko, Šešuolių valsčiuose, 2-oji (vadas K. Puodžiūnas-Titnagas) – Balninkų, Kurklių, Želvos, Alantos valsčiuose. Taigi, šiame tyrime aptariami partizanai nuo 1948 m. pabaigos priklausė DKA 2-ajai rinktinėi. Paskutiniu, nors ir neoficialiu, DKA vadu tapo *Titnagas*. Jis sudarė naują apygardos štabą, tačiau *Titnagai* nebepavyko atstatyti abiejų rinktinių veiklos, nes faktiškai veikė tik 2-oji rinktinė ir 1950 m. rudenį DKA buvo panaikinta, o joje veikę partizanai, perorganizavus juos į naujai suformuotą DKA rinktinę, įtraukti į Vyčio apygardą. Po K. Puodžiūno-Titnago žūties 1951 m. rugsėjo 26 d. DKA nebeatsikūrė.

Be DKA partizanų, aptariamose apylinkėse veikė ir gretimos Vytauto apygardos kovotojai. Dar 1944 m. pabaigoje Lietuvos laisvės armijos iniciatyva sukurta Tigro rinktinė, jos vadu tapo Leonas Vilutis. Į rinktinės veikimo sritį iki 1945 m. vasaros įėjo šiame darbe aptariami Balninkų, Želvos ir Alantos valsčiai. Juose

1944–1945 m. veikė Jono Tumėno vadovaujama kuopa, kurioje buvo apie 130 vyrų. Šios kuopos kovotojai atsakingi už Alantos miestelio puolimą 1944 m. pabaigoje. 1945 m. birželio mėnesį buvo suformuota Šarūno rinktinė, ji iš Tigro rinktinės perėmė pietinius Utenos apskrities rajonus. Nuo 1945 m. rugpjūčio ši rinktinė priklausė Vytauto apygardai. Šarūno rinktinė buvo panaikinta 1946 m. birželį, o vietoje jos įkurta Liūto rinktinė. Būtent šios rinktinės kovotojai ir matomi nagrinėjamos nuotraukose. Tačiau jau 1949 m. rinktinėje kovotojų beveik nebeliko, didžioji dalis perėjo į kaimynines rinktines, o 1951 m. ji galutinai sunyko.

Išlikusios partizanų nuotraukos liudija apie glaudžius abiejų apygardų partizanų tarpusavio ryšius jų paribio teritorijoje. Ne vienoje nuotraukoje užfiksuoti kartu pozuojantys partizanai iš

B rinktinės 2-ojo bei 3-iojo batalionų ir Liūto rinktinės. Todėl pasirodė, kad būtų labai įdomu panagrinėti, ar yra kokių nors ryškių tam pačiam regione veikusį skirtingų partizanų padalinių naudotas ginkluotės, aprangos ar išvaizdos skirtumų.

Ginkluotė

Tyrimo metu peržiūrėjus su pasirinktais 40 kovotojų susijusias fotografijas buvo suskaičiuoti 68 jų turėti ilgieji ginklai. Partizanų turimą ginkluotę galima skirstyti į gautą iš vokiečių arba sovietų. Didesnę dalį (69 proc.) sudarė rusiški ginklai, o kiti (31 proc.) buvo vokiškos kilmės, įskaitant trofėjinius čekoslovakiškus ZB vz. 26 ir prancūziškus FM 24/29 kulkosvaidžius. Didžiąją dalį partizanų ginklų arsenalo sudarė surinkti praėjusio fronto mūšių vietose, nuo seniau paslėpti ir išsaugoti ginklai arba iš

priešų kautynių metu atimti trofėjai.

Įdomu tai, kad skirtinguose partizanų daliniuose nemažas vokiškų ir rusiškų ginklų skaičiaus skirtumas. Vytauto apygardos Liūto rinktinės partizanų 20-ies ginklų arsenalą sudarė 18 rusiškų ilgųjų ginklų ir vos 2 vokiški, o DKA B rinktinės 3-iojo bataliono 21 ginklo arsenale vos ne pusę ginklų (10) buvo vokiški, kiti 11 – rusiški. Tos pačios rinktinės 2-ojo bataliono partizanai atitinkamai turėjo 9 vokiškus ir 17 rusiškų ilgųjų ginklų.

Šį DKA ir Vytauto apygardų partizanų turėtos ginkluotės kilmės skirtumą veikiausiai lėmė II pasaulinio karo veiksmai Aukštaitijoje. Prasidėjus „Bagrationo“ puolamajai operacijai, sovietai, pralaužę frontą Baltarusijoje, į Rytų Lietuvą beveik nestabdomi įsiveržė jau 1944 m. liepos 5 dieną. Pirmą kartą frontas sustabdytas buvo būtent Balninkų–Želvos linijoje. Jis čia stovėjo visą savaitę liepos 12–19 d., ir šių miestelių apylinkėse virė mūšiai. Šie veiksniai galėjo lemti tai, kad šiame

straipsnyje aptariami DKA B rinktinės

2-ojo ir 3-iojo batalionų partizanai, vėliau daugiausiai veikę Balninkų ir Želvos apylinkėse, prisirinko ir pasislėpė daugiau vokiškos ginkluotės nei jų kovos draugai iš Vytauto apygardos Liūto rinktinės, per kurios teritoriją frontas persirito ilgiau nesustojęs.

Ankstyvajame KARO PO KARO etape vokiškos ginkluotės būta daugiau negu vėlesniais pasipriešinimo metais, ji buvo gerai vertinama, tačiau ilgainiui vokiškiems ginklams pradėjo trūkti šaudmenų, atsarginių dalių, todėl ją pradėjo išstumti rusiški ginklai, kurių būta daugiau ir jiems šaudmenų gauti būdavo paprasčiau.

Aptarus partizanų ginkluotės kilmę derėtų atkreipti dėmesį į skirtingas naudotų ilgųjų ginklų rūšis (automatiniai ginklai, lengvieji kulkosvaidžiai, pusautomaciai šautuvai ir vienašūviai karabinai).

Iš užfiksuotų 68 ilgųjų ginklų didesnę dalį sudarė automatiniai šautuvai – jų aptikta 31 (46 proc.). Antroje vietoje – 22 (33 proc.)

Būrio vadas Steponas Sabaliauskas-Sarkis ginkluotas retu pistoletu-kulkosvaidžiu MP-28.

MP-28
Kalibras – 9x19 mm
Gamybos metai – 1928-1934 m. (Vokietija)
Pagaminta 30-50 tūkst. vnt.

lengvieji kulkosvaidžiai, trečioje – 12 (18 proc.) pusiau automatinių šautuvų, o mažiausiai naudoti vienašūviai karabinai, jų užfiksuota vos 2 (3 proc.). Tokį automatinių ginklų populiarumą veikiausiai lėmė partizaninio karo specifika, nes partizanai pirmenybę teikė didesnei ugnies galiai ir artimoje kovoje pranašesniems automatine ugnimi šaudantiems ginklams, šie buvo efektyvesni už vienašūvius karabinus daugelyje artimų susirėmimų.

Didžiąją dalį automatinių šautuvų sudarė rusiški pistoletai-kulkosvaidžiai PPSH-41, jų būta 22 iš 31. Antroje vietoje – vokiški pistoletai-kulkosvaidžiai MP-40, jų užfiksuota 6. Kiti trys automatiniai ginklai pas partizanus aptinkami gerokai rečiau. Vienas jų –

anuo metu analogų neturėjęs vokiškas šturmo šautuvas STG-44. Toks ginklas tarp Rytų Lietuvos partizanų buvo retenybė. STG-44 pradėtas masiškai gaminti tik nuo 1944 m., vadinasi, Žemaitijoje ir Suvalkijoje dėl ten iki 1944 m. pabaigos užsilakiusio fronto daugiau šių šturmo šautuvų spėjo pasiekti vokiečių dalinius, todėl šių ginklų buvo gerokai daugiau ir tarp partizanų. Kitas labai retai sutinkamas automatinis ginklas užfiksuotas 2-ojo bataliono 3 kuopos vado Stepo-

no Sabaliausko-Šarkio rankose – tai vokiškas policijos reikmėms naudotas pistoletas-kulkosvaidis *MP-28*. Minėtasis partizanas karo metais dirbo policininku Alantoje, tad galimai tai yra jo išsaugotas tarnybinis policininko ginklas. Šis ginklas 1951 m. rudenį buvo užkastas straipsnio autoriaus prosenelio Karolio Narušio sodyboje Avilčių kaime (Molėtų r.), o po Nepriklausomybės atkūrimo atkastas ir dabar saugomas Vytauto Didžiojo

karo muziejuje.

Užfiksuotas dar vienas raritinis (lot. *raritas* – retenybė) ginklas – taip pat vokiečių policijos naudotas pistoletas-kulkosvaidis *Erma-EMP*. Jis priklausė taip pat 2-ojo bataliono partizanui Vytautui Petroniui-Klajūnui. Tiek šis ginklas, tiek ir minėtasis *MP-28* šio straipsnio autoriui yra vieninteliai matyti visos Lietuvos partizanų nuotrukose, susijusiose su ginkluote. Kalbant apie antrąją pagal populiarumą ginklų

rūšį – kulkosvaidžius – derėtų paminėti, kad iš fotografijose užfiksuotų 22 kulkosvaidžių net 11 buvo vokiškos kilmės. Iš jų 8 buvo Prancūzijoje gaminti *FM24/29*, 2 čekiški *ZB vz. 26* kulkosvaidžiai ir vienas vokiškas *MG-34*. Šie prancūziški ir čekiški kulkosvaidžiai į partizanų rankas galėjo patekti iš Lietuvos vietinės rinktinės ir lietuvių savisaugos dalinių arba buvo surinkti praėjus frontui. Šią hipotezę galimai patvirtina faktas, kad su vokiškais kulkosvaidžiais rankose akivaizdžiai dominuoja DKA B rinktinės partizanai (10 iš 17 nuotrukose užfiksuotų kulkosvaidžių). O tarp Vytauto apygardos Liūto rinktinės partizanų tik vienas iš penkių turėtų kulkosvaidžių yra vokiškos kilmės. Be minėtųjų vokiškų kulkosvaidžių, nuotrukose užfiksuoti 9 rusiški kulkosvaidžiai *DP27* bei du *DT29*. Žinoma, šie skaičiai nėra tikslūs, nes partizanai mėgo pozuoti į rankas paėmę jiems patiems nepriklausiusius rimtesnius ginklus, tačiau vis dėlto atspindi bendras tendencijas.

Pusiau automatiniai šautuvai ir vienašūviai karabinai sudaro mažiausią partizanų ginkluotės nuošimtį (nuo 10 proc. 3-iajame batalione iki 30 proc. tarp Liūto rinktinės partizanų). Apskritai, šie ginklai sudaro 14 iš 68 užfiksuotųjų ir absoliuti dauguma jų (net 12 iš 14) buvo rusiški pusiau automatiniai šautuvai *SVT-40*. Kiti 2 yra standartiniai vokiški vienašūviai karabinai *K98k* (abu užfiksuoti 2-ajame batalione). Minėtieji *SVT-40* buvo partizanų vertinami, nes buvo ganėtinai taiklūs ir dėtvėje turėjo 10 šovinių, kuriuos buvo galima iššaudyti nepertaisant ginklo. Šiuo atveju būtina pažymėti, kad nuotrukose buvo užfiksuoti net 3 snaiperiniai *SVT-40* variantai su pritvirtintu optiniu taikikliu (šiuos ginklus savo rankose laiko Liūto rinktinės partizanai: Mykolas Urbonas-Liepa, Bronius Kalytis-Siaubas ir Henrikas Ruškulis-Liūtas). Besisvečiuodamas pas šiuos kovotojus su tokiu snaiperiniu karabinu nusifotografavo ir 2-ojo bataliono Šarkio būrio partizanas Steponas Satkevičius-Gintvytis. Tiksliai atsakyti į klausimą, kiek būta tokių snaiperinių *SVT-40* variantų, negalima, nes neatmestina tikimybė, jog keli partizanai fotografavosi su tuo

DKA B rinktinės 3-jojo bataliono partizanas Vladas Virbalas-Riteris ginkluotas prancūzišku kulkosvaidžiu *FM24/29*.

FM24/29
Kalibras – 7.5×54 mm
Gamybos metai –
1925–1940 m.;
1945–1952 m.
(Prancūzija)
Pagaminta apie
200 tūkst. vnt.

pačiu ginklu, tačiau labai tikėtina, kad būta bent 2 tokių karabinų su optiniais taikikliais. Šis optinių taikiklių partizanų ginkluotėje atvejis – išskirtinis Lietuvoje. Straipsnio autoriui ligi šiol neteko matyti kitų apygardų partizanų nuotraukų, kuriose būtų užfiksuoti ant ginklų pritvirtinti optiniai taikikliai.

Duomenų analizė leidžia teigti, kad visi trys tiriami partizanų daliniai

daugmaž vienodai naudojo automatinius ginklus – šie sudaro bemaž pusę viso ginkluotės arsenalo. Tačiau kalbant apie kulkosvaidžių naudojimą, galima įžvelgti ryškesnius skirtumus – ypač išsiskiria B rinktinės 3-iasis batalionas, jo ginkluotėje kulkosvaidžiai sudarė 43 proc. visų ilgųjų ginklų ir yra užfiksuoti bemaž taip pat dažnai kaip ir automatai. Reikėtų pažymėti,

kad šio bataliono Vėtros būrio vyrai paprastai vengdavo susidūrimų su priešu, vadinasi, ginklų ir amunicijos būdavo prarandama mažiau – veikiau šis veiksnys lėmė turimą didelį skaičių kulkosvaidžių. Kaip jau minėta, fotografavimosi su ginklais ypatumai galimai iškreipia nuotraukose užfiksuotų kulkosvaidžių skaičių. Tačiau tai nepaneigia fakto, kad čia minėtieji DKA B rinktinės 2-ojo ir 3-iojo batalionų partizanai kulkosvaidžių turėjo daugiau nei Vytauto apygardos Liūto rinktinės kovotojai. Tai didino šių dalinių kovinę galią ir suteikė didesnę ugnies galios pranašumą susidūrimuose su sovietų pajėgomis.

Atskirai galima aptarti pistoletus ir revolverius, kurie nebuvo priskirti anksčiau minėtiems ilgiesiems ginklams. Nors nuotraukose užfiksuoti 34 pistoletai, vis dėlto daugiausia problemų kelia jų identifikavimas, nes partizanams besifotografuojant pistoletai dažniausiai laikyti dėkluose, ir tik retais atvejais pagal kyšančias rankenas galima nustatyti ginklo modelį. Pagal dėklą identifiukuoti pistoleto modelį būtų klaidinga, nes ne visi pistoletai būdavo laikomi jiems pritaikytuose. Identifiukuoti pavyko kiek mažiau negu pusę visų partizanų turėtų pistoletų ir revolverių – 15 vnt. (44 proc.), o 19 (56 proc.) liko nenustatyti. Vokiškos ir rusiškos kilmės pistoletų pasiskirstymas labai panašus, kaip ir kalbant apie ilguosius ginklus. Kalbant apie pistoletus nuotraukose, galima teigti, kad nebėra tokio aiškaus skirtumo tarp skirtingų partizanų būrių. Dominuoja revolveriai M1895 Nagant, jų užfiksuota 8 (53 proc.). Antri pagal populiarumą vokiškieji P08 Luger, jų yra 5 (33 proc.). Kiti 2 atpažinti pistoletai priklausė Liūto rinktinės partizanui Antanui Kraujeliui-Siaubūnui. Tai vokiškas P38 Walther ir belgiškas FN1910. Minėtasis A. Kraujelio pistoletas FN1910 dabar saugomas Lietuvos nacionaliniame muziejuje.

Dar viena ginkluotės kategorija – granatos, jų dažnai turėta po kelias. Nuotraukose užfiksuotos 24 granatos. Dominuoja vokiški granatų (21 vnt.) modeliai, jie sudaro bene 90 proc. visų užfiksuotųjų. Dažniausiais tipas – M24 (18 vnt.). Tai vokiečių gamybos

SVT-40 pusautomatiu šautuvu su optiniu taikikliu ginkluotas DKA B rinktinės 2-ojo bataliono partizanas Steponas Satkevičius-Gintvytis (kairėje).

DKA B rinktinės 3-iojo bataliono partizanas Adomas Širvinskas-Šalmas rusiškame *Nagant (M1895)* revolverio dėkle laiko vokišką *Parabelį (P08)*.

gynybinė granata su medine rankena. Šį sprogstamąjį ginklą galima taikliai ir toli mėtyti, o nukritusi ant žemės ši granata dėl savo rankenos neparieda į šoną, priešingai nei kitų modelių granatos be rankenų. Nuotraukose taip pat užfiksuotos vokiečių naudotos puolamosios kiaušininės *M39* (3 vnt.) bei rusiškos *RG-42* (3 vnt.) granatos, tačiau jos sudaro nereikšmingą mažumą. Įdomu pažymėti, kad fotografijose matyti, jog Liūto rinktinės partizanai turėjo vos 4 granatas, o B rinktinės 2-ojo ir 3-iojo batalionų nuotraukose atitinkamai fiksuojama po 8 ir 11 granatų. 3-iojo bataliono partizanai granatomis buvo ginkluoti tris kartus dažniau nei Liūto rinktinės kovotojai. Tokį skirtumą veikiausiai taip pat lėmė II pasaulinio karo frontas ir Liūto

rinktinės kovotojai turėjo ribotesnį ginkluotės pasirinkimą.

Apibendrinant minėtųjų partizanų dalinių ginkluotę galima teigti, kad turėtos ginkluotės kilmė, gausa bei įvairovė tiesiogiai koreliuoja su praėjusiu II pasaulinio karo frontu. Visų trijų minėtųjų partizanų dalinių dažniausiai naudoti ginklai buvo automatiniai šautuvai, ypač pistoletai-kulkosvaidžiai *PPSh-41* bei lengvieji kulkosvaidžiai. Detali partizanų nuotraukų analizė išryškino itin retus ginklus bei jų modifikacijas, naudotas aptariamojo regiono partizanų. Dažniausiai partizanai turėjo rusiškus revolverius *M1895 Nagant*, tačiau dėl tyrimo objekto specifikos pistoleto modelio dažnu atveju nustatyti nepavyko. Partizanų ginkluotėje plačiausiai

buvo naudojamos vokiškos granatos *M24*. Lyginamoji skirtingų partizanų dalinių analizė pasitvirtino ir išryškino reikšmingus kovotojų apsiginklavimo skirtumus.

Palyginimas su Merkio rinktinės partizanų ginkluote

Norėtusi minėtąją ginkluotę aptarti visos Lietuvos partizanų kontekste, tačiau tam reikėtų platesnių tyrimų ateityje. Šiame gi straipsnyje pateikiamas konkretus palyginimas su Merkio rinktinės partizanų ginkluote.

Išsamiausias dokumentas apie Merkio rinktinės ginkluotę yra 1946 m. partizanų sudarytas Merkinės bataliono kovotojų ginkluotės sąrašas. Jame nurodyti 57 bataliono partizanai ir 55 jų turėti įvairaus kalibro bei ilgio ginklai. Iš viso beveik pusė (46 proc.) partizanų buvo ginkluoti vienašūviais karabinais, trečdalis (32 proc.) turėjo pistoletus-kulkosvaidžius, o nedidelė dalis (13 proc.) buvo ginkluoti kulkosvaidžiais ir 9 proc. pusiau automatiniais šautuvais.

Atskirai galima aptarti Merkinės bataliono kovotojų ginkluotės kilmę. Iš 54 ginklų 38 pavyko nustatyti šalį gamintoją. Didžioji dalis Merkinės bataliono turėtų ginklų buvo rusiški (63 proc.), vokiški ginklai sudarė apie ketvirtadalį (26 proc.), o kiti 11 proc. buvo prancūziški, lenkiški arba lietuviški. Lietuvišku šiame kontekste greičiausiai buvo įvardytas karabinas *Mauser 24 L.*, Lietuvos užsakymu gamintas gamykloje „*FN Herstal*“ Belgijoje. Šie ginklai išsiskyrė tuo, jog ant jų uokso buvo išgraviruoti Gedimino stulpai arba užrašas „*24 L.*“ (šitaip buvo žymimas lietuviškas kontraktas).

Lyginant Merkinės bataliono kovotojų ginkluotę (sąrašė minimi 54 ginklai) su Aukštaitijos (DKA B rinktinės ir Vytauto apygardos Liūto rinktinės) partizanų 1947–1951 m. naudota ginkluote (68 nuotraukose matomi ilgieji ginklai), galima įžvelgti keletą esminių skirtumų ir panašumų. Tiek dzūkų, tiek aukštaičių turėtos ginkluotės kilmė buvo beveik tokia pati: 63 proc. ir atitinkamai 69 proc. ginklų buvo rusiški, o 26 proc.

DKA B rinktinės 2-ojo bataliono būrio vadas Juozas Petrauskas-Laimutis, ginkluotas šturmo šautuvu STG-44. Nuotrauka iš Arvydo Jurkaičio asmeninės kolekcijos.

ir 31 proc. – vokiški. Tačiau lyginant ginklų tipus išryškėjo nemaži skirtumai. Jeigu bene pusė (46 proc.) dzūkų partizanų turi vienašūvius karabinius, tai tokį ginklų turinčių aukštaičių – vos 3 procentai. Pistoletų-kulkosvaidžių nuosimtis tarp partizanų buvo kiek artimesnis – atitinkamai 32 ir 46 procentai. Kulkosvaidžių aukštaičiai taip pat turėjo gerokai daugiau: dzūkai 13 proc., o aukštaičiai 33 proc. (realus skirtumas kiek mažesnis).

Šie skaičiai rodo, kad aukštaičių turėti ginklai buvo pranašesni nei dzūkų ir gerokai juos pranoko savo ugnies

galia. Tai būtų galima bandyti aiškinti vėlesniais partizaninio karo metais, nes partizanai turėjo daugiau laiko ir galimybių apsirūpinti geidžiama ginkluote. Vis dėlto veikiausiai šiuos skirtumus lėmė kompleksinės priežastys. Žinoma, šio palyginimo imtis nėra didelė ir kalbama tik apie ribotą partizanų skaičių ribotoje teritorijoje – tiriant plačiau skirtumai galimai sumažėtų. Vienaip ar kitaip, partizanų ginkluotė ir apsirūpinimas skirtinguose regionuose buvo nevienodas ir neišvengiamai turėjo įtakos rezistencinės veiklos efektyvumui.

Uniforma

Kalbant apie partizanų aprangą, pirmiausia reikėtų panagrinėti, kaip dažnai buvo naudojamos karinės uniformos, o kada rengtasi civiliniais drabužiais. Griežčiausia drausme ir tvarkinga uniforma yra pagarsėjusi Tauro apygarda, o Aukštaitijos partizanai dėl uniformos nebuvo taip griežtai nusistatę. Iš nuotraukų matyti, kad partizanai karinę aprangą dėvėjo 35 atvejais (76 proc.) ir užfiksuoti 11 (24 proc.) su civiliniais drabužiais atvejų.

Šio tyrimo metu užfiksuotos karinės uniformos nebuvo detalizuojamos, nes tai yra labai kompleksiškas, sudėtingas bei daug specifinių žinių reikalaujantis darbas. Dalį uniformų partizanai perėmė iš buvusios Lietuvos kariuomenės, tačiau nemažai siuvosi patys arba naudojo iš kitų kariuomenių perimtas uniformas. Iš 35 atvejų, kai buvo dėvima karinė uniforma, tik 5 atvejais buvo išlikusios Lietuvos kariuomenės uniformos apykaklės su įsegtais Gedimino stulpų trafaretais (3 atvejai B rinktinės 3-iajame batalione).

Vertėtų panagrinėti uniformos dėvėjimą skirtinguose daliniuose. Antai tarp DKA B rinktinės 3-iojo bataliono partizanų fiksuotas vos 1 civilinių drabužių dėvėjimo atvejis, jį galima įvardyti išimtimi, nes minimas asmuo (Alfonsas Rinkūnas-Generolas) nebuvo aktyvus partizanas. Kiti 11 atvejų rodo tvarkingą karinės uniformos dėvėjimą. Be to, šio bataliono partizanai turėjo vienodus žieminės uniformos komplektus ir net baltus kepurų apvalkalus! Tai taip pat vienintelis matytas užfiksuotas vaizdas, kai visas būrys dėvi tvarkingą žieminę uniformą, įskaitant ir baltus kepurų apvalkalus. Septyniolikoje DKA B rinktinės 2-ojo bataliono kovotojų nuotraukų užfiksuoti 4 asmenys, dėvintys civilinius drabužius. Didžiausias civilinių drabužių vilkėjimo nuosimtis tarp Liūto rinktinės partizanų (iš 17 fiksuotų šiuos drabužius vilkėjo net 6 asmenys). Taigi, išryškėjo labai aiškus B rinktinės (ypač 3-iojo bataliono) ir Liūto rinktinės partizanų nuostatos dėl karinės uniformos dėvėjimo skirtumas.

Būtina karinės uniformos dalis yra

kepurės. Iš fiksuotų 42 kepurės dėvintųjų identifiikuotos 8 (19 proc.) vokiškos M43 modelio kepurės, o kitos 34 (81 proc.) sudarė buvusios Lietuvos kariuomenės arba paprastos civilinės kepurės, padabintos lietuviškais kokardomis. Daugumą vokiškų kepurėlių (6 iš 8) turėjo 2-ojo bataliono partizanai. Jos sudarė net 38 proc. visų šio bataliono vyrų dėvimų kepurėlių. Kituose partizanų daliniuose tebuvo fiksuota vos po 1 vokišką kepurę. Vokiškas kepurės, ko gero, būtų galima sieti su jas turėjusių partizanų tarnavimu Vokietijos kariuomenės daliniuose, o gal tai – visiškas atsitiktinumas.

Nuo kepurėlių neatsiejamos kokar-

dos. Tai – reprezentatyvi uniformos dalis, aiškiai demonstruojanti Lietuvos tautinę simboliką bei rodanti tiesioginį ryšį su buvusia Lietuvos kariuomene. Nuotraukose jų yra ant 41 iš 42 kepurėlių ir 38 pavyko identifiukuoti. Šie skaičiai patvirtina, kad kokarda buvo neatsiejama partizano tapatybės dalis. Lygiai pusę (19) visų atpažintų kokardų sudaro 1934 m. modelio Lietuvos kariuomenės kokardos. Tai yra suprantama ir paaiškinama, nes pastarosios kokardos kariuomenėje buvo pradėtos naudoti paskiausiai ir jų buvo išlikę daugiausia. Dalis partizanų patys buvo tarnavę ir jas nešioję, o galiausiai ir uniformas bei jų dalis

dažnu atveju partizanai išsirūpindavo iš uniformas išsaugojusių buvusių karių. Antrajai pagal dažnumą (8, t. y. 18 proc.) kokardų kategorijai priklauso Liūto rinktinės partizanų savadarbės trikampės formos kokardos su Vyties kryžiumi centre. Tokį faktą galėjo lemti noras turėti vienodas kokardas visame būryje arba buvusios Lietuvos kariuomenės kokardų trūkumas. Trečiajai kategorijai priklauso Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) kokardos (5, t. y. 13 proc.). Tikėtina, kad dalis partizanų buvę šauliais išsaugojo savo uniformas bei ženklus ir panaudojo tai partizaniniame kare. Ir galima paminėti mažiau populiarius bei senesnius

DKA B rinktinės 3-jojo bataliono partizanai su žieminėmis uniformomis.

DKA B rinktinės 2-ojo bataliono partizanai nusimetę uniforminius švarkus.

modelių tokius ženklus – policijos kokardą (užfiksuotos 3), 1931 m. modelio Lietuvos kariuomenės kokardą (užfiksuotos 2), 1923 m. modelio Lietuvos kariuomenės kokardą (užfiksuotos 2).

Įdomu tai, kad labai skiriasi minėtųjų partizanų dalinių kokardų nešiojimas. Tvarkingiausiai atrodo B rinktinės 3-iasis batalionas – šio dalinio nuotraukose 1934 m. modelio kokardą turi 8 iš 10 partizanų. Kiti 2 dėvi 1923 m. modelio kokardą – Vyties kryžių. Tokį sistemingą ir tvarkingą kokardų nešiojimą galima sieti su šio bataliono partizanų išskirtinai tvarkinga karine uniforma. Akivaizdžiai matoma, kad šio dalinio kovotojų buvo bandoma kiek įmanoma atkartoti buvusių Lietuvos kariuomenės uniformą ir turėti kiek įmanoma vienodesnę uniformą. Sugretinus šio bataliono nuotraukas su užfiksuotomis kaimyninio 2-ojo bataliono akimirkomis išryškėja

aiškus skirtumas. 2-ajame batalione taip pat vyrauja 1934 m. modelio kokardos, jas dėvi 7 iš 13. Kitos 3 yra policijos kokardos, kurios galimai galėtų būti siejamos su jas nešiojusių partizanų tarnyba policijoje (pvz. Šarkis), jas papildė 2 LŠS kokardos ir 1 savadarbė. Šią savadarbę kokardą dėvėjo Šarkio būrio partizanas Jonas Žygelis-Ilgūnas, viešėdamas pas Liūto rinktinės partizanus, kurie turėjo tokias pačias savadarbes kokardas, tad greičiausiai pastaroji buvo skolinta iš jų. Tačiau didžiausias skirtumas matomas pažvelgus į Liūto rinktinės partizanus – išsiskiria ir vyrauja jau minėtosios savadarbės kokardos (jas turi 6 iš 15 partizanų), antros pagal populiarumą yra 1934 m. modelio kokardos (dėvi 4 kovotojai), LŠS kokardos (turi 3 asmenys) bei 1931 m. modelio kokardos (dėvi 2 partizanai). Derėtų paminėti dar vieną labai svarbią uniformos detalę – rankovės

antsiuvą. Iš viso pavyko aptikti 11 uniforminių rankovės antsiuvų ir būtent 5 iš jų turėjo 3-iojo bataliono partizanai. Po 3 antsiuvus fiksuota 2-ajame batalione ir Liūto rinktinėje.

Taip pat svarbūs yra ant uniformos segėti ženklai. Iš viso buvo fiksuoti 4 uniforminiai ženklai – trys 3-iajame batalione ir vienas Liūto rinktinėje. Tačiau iš jų identifikuoti pavyko vos 2 ženklus. Vienas jų – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinas, segėtas 3-iojo bataliono partizano Vlado Rinkūno-Vėtros. Tai unikalus

atvejais, nes net visos Lietuvos kontekste dar nėra tekę matyti daugiau šio ordino nešiojimo atvejų. Galima tik užtikrintai teigti, jog tai nebuvo paties partizano užsitarnautas apdovanojimas.

Kitas – LŠS nario ženklas – buvo plačiai paplitęs tarp partizanų, o konkrečiai šiuo atveju jį nešiojo Liūto rinktinės būrio vadas Mykolas Urbonas-Liepa. Tenka pripažinti, kad daugiausiai tokių ženklų užfiksuota minėtajame 3-iajame batalione, kur būta ir tvarkingiausios karinės unifor-

mos sistemos. Kita vertus, apskritai vertinant, uniformų ženklus turėjo vos 10 proc. šio tyrimo partizanų, ir tai nėra didelis skaičius.

Taip pat buvo ištirti partizanų nešioti diržai bei žiūronai. Iš 40 partizanų absoliuti dauguma dėvėjo buvusius Lietuvos kariuomenės arba civilinius diržus, 3 partizanai nešiojo Vokietijos kariuomenės diržus, kurių 2 sagtys buvo Vokietijos sausumos pajėgų, o viena diržo sagtis žymėjo Vokietijos oro pajėgas (vok. *Luftwaffe*). Visi trys atvejai pasiskirsto po vieną kiekviena-

me minėtajame dalinyje. Beveik kas antras partizanas nešiojo žiūronus (19 iš 40 nuotraukose matomų partizanų). Daugiausiai žiūronų matoma 2-ajame ir 3-iajame batalionuose (atitinkamai 8 ir 7). Mažiausiai – Liūto rinktinėje – vos 4 žiūronai, tenkantys 14-ai partizanų.

Apibendrinant nuotraukose užfiksuotus vaizdus galima teigti, kad akivaizdu, jog tvarkinga karinė uniforma lemia vieningesnę kokardų, uniforminių partizanų antsiuvų bei ženklų nešiojimo sistemą. Tai įrodo

DKA B rinktinės ir Vytauto apygardos Liūto rinktinės partizanų susitikimas.

3-iojo bataliono partizanų nuotraukos. O Liūto rinktinės partizanai daugiausiai užfiksuoti su civiliniais drabužiais, atitinkamai ten labiausiai pakrikusi kokardų nešiojimo sistema, nors galimai būta bandymų ją standartizuoti savadarbėmis kokardomis. Liūto rinktinėje atitinkamai mažiau ir partizaninių antsiuvų, uniforminių ženklų bei žiūronų. 2-ojo bataliono partizanai, vertinant uniformos tvarkingumą, yra viduryje tarp 3-iojo bataliono ir Liūto rinktinės.

3-iojo bataliono partizanų karinės uniformos išskirtinumą veikiausiai lėmė bataliono vado K. Puodžiūno-Titnago asmeninės pastangos. *Titnagas* buvo Lietuvos kariuomenės puskarininkis, todėl tikėtina, kad ir iš sau pavaldžių partizanų galėjo reikalauti daugiau karinės tvarkos. Jis buvo kilęs iš Želvos apylinkių ir daug laiko

praleisdavo su vietiniais 3-iojo bataliono Vėtros būrio partizanais, todėl jo asmens įtaka kovos draugų požiūriui į savo aprangą galėjo būti išties reikšminga. Tame pačiame Vėtros būryje kovojo ir buvęs Lietuvos kariuomenės artileristas Adomas Širvinskas-Šalmas, todėl galima ir jo įtaka siekiant kitų jaunesnių ir netarnavusių Vėtros būrio partizanų uniformos tvarkingumo. Žinių apie 2-ojo bataliono ir Liūto rinktinės partizanus, tarnavusius Lietuvos kariuomenėje, nėra. Dauguma jų buvo per jauni tarnybai, o apie vyresnių jų kovos draugų privalomosios karo tarnybos atlikimo arba neatlikimo faktą galėtų padėti atsakyti tik detalesni archyviniai tyrimai. Labai tikėtina, jog tvarkinga karinė uniforma partizanų dalinyje yra tiesiogiai susijusi su Lietuvos kariuomenėje tarnavusių partizanų pavyzdžiu.

Išvaizda

Galiausiai nuotraukos mums gali daug atskleisti apie partizanų išvaizdą. Šiame tyrime į išvaizdos sąvoką patenka plaukai (trumpi / ilgi), barzda, ūsai. Aptariamame regione ilgus plaukus nešiojo bene kas trečias partizanas (14 iš 40), o barzdą ar ūsą augino beveik kas ketvirtas (9 iš 40). Vertėtų pažymėti, kad tarpukario kariuomenėje ūsai buvę ganėtinai populiarūs, o ir barzda draudžiama nebuvo, tačiau ilgi plaukai su kariuomenės tvarka nesiderino.

Partizanų išvaizdos skirtumai išryškėja lyginant šiame straipsnyje minėtuosius dalinius. Iš bendro konteksto labai ryškiai išsiskiria 3-iojo bataliono partizanai, jų gretose daugiau nei pusė (7 iš 12) partizanų – ilgaplaukiai, o barzdą turėjo kas trečias partizanas (4 iš 12). Drįsčiau teigti, kad toks partizanų su ilgais plaukais nuošim-

DKA B rinktinės 3-iojo bataliono kovotojai. Iš Arvydo Jurkaičio asmeninės kolekcijos.

tis labai ryškiai išsiskiria bendrame Lietuvos partizanų kontekste ir galėtų būti didžiausias, tačiau tokiam teiginiui įrodyti reikėtų platesnių tyrimų. Nuotraukose užfiksuota nemažai (5 iš 14) 2-ojo bataliono ilgaplaukių ir 4 iš 14 šio dalinio barzdoti partizanai. Tačiau didžiausias skirtumas išryškėja minėtuosius dalinius lyginant su Liūto rinktinės partizanais. Tarp pastarųjų ilgus plaukus turėjo vos du partizanai – būrio vadas Mykolas Urbonas-Liepa ir Antanas Kraujelis-Siaubūnas. Visi kiti buvo trumpaplaukiai, o barzda apaugęs – vos vienas partizanas iš 14. Logiška, kad tvarkinga uniforma turėtų tiesiogiai sietis ir su kariškai tvarkinga išvaizda, vadinasi, ir trumpais plaukais. Tačiau šis tyrimas atskleidė paradoksalų priešingybę. Tvarkingiausiomis uniformomis garsėjusio 3-iojo bataliono partizanai buvo labiau linkę nešioti ilgus plaukus ir barzdas, o mažiausiai dėmesio skyrę vienodai aprangai ir uniformos tvarkingumui Liūto rinktinės partizanai išskirtinai trumpai kirposi plaukus ir skutosi barzdas. Kaip jau buvo minėta, 3-iojo bataliono partizanų požiūrį veikiausiai suformavo šio dalinio vadas K. Puodžiūnas-Titnagas ir jo bendražygis A. Širvinskas-Šalmas, tarnavę Lietuvos kariuomenėje. Tačiau, kaip iš nuotraukų akivaizdu, šie asmenys partizaninio karo metu nedraudė nešioti ilgus plaukus, auginti ūsus, barzdą. Galima tik konstatuoti, kad Želvos krašto partizanai būtent tokia išvaizda išsiskiria bendrame Lietuvos partizanų kontekste.

Išvados

- Atlikus 1947–1951 m. Balninkų, Želvos ir Alantos apylinkėse veikusių partizanų nuotraukų lyginamąją analizę nustatyta, kad aptartuose partizanų daliniuose daugiausiai naudoti automatiniai ginklai bei lengvieji kulksvaidžiai, o dauguma partizanų nešiojosi ir pistoletus arba revolverius. Ryškus DKA B rinktinės ir Vytauto apygardos Liūto rinktinės partizanų ginklų kilmės skirtumas. Vokiškų ir rusiškų ginklų skirtingas nuošimtis partizanų ginkluotėje gali būti tiesiogiai sietinas su II pasaulinio karo fronto veiksmis

DKA B rinktinės 3-iojo bataliono vadas Kazimieras Puodžiūnas-Titnagas.

ir jų palikimu skirtingose Aukštaitijos vietovėse. Palyginti su Dzūkijos partizanais, ginklų kilmė buvo panaši, tačiau aukštaitiai turėjo pastebimai daugiau automatinių ginklų, ir tai lėmė jų didesnę pranašumą kovoje iš arti.

- Išryškėjo DKA B rinktinės ir Vytauto apygardos Liūto rinktinės partizanų karinės uniformos dėvėjimo skirtumas. Kepurė su lietuviška kokarda buvo tapusi neatsiejama partizano tapatybės dalimi, tačiau neretai ji segėta ne prie uniformos, o prie civilinių drabužių. Vieninga kokardų sistema tiesiogiai siejasi su tvarkinga karine uniforma ir uniforminių antsiuvų dėvėjimu. B rinktinės 3-iojo bataliono partizanų karinės uniformos tvarkingumas ir vienodumas gali būti tiesiogiai sietinas su bataliono vado K. Puodžiūno-Titnago tarnyba Lietuvos kariuomenėje, taip pat galima ir kariuomenėje tarnavusių kitų bataliono partizanų

įtaka. Šio bataliono kovotojai iš kitų išsiskyrė ir unikaliu žieminės uniformos komplektu.

- Partizanų ilgi plaukai ar barzdos nėra tiesiogiai susiję su tvarkinga karine uniforma. Tarp tvarkingiausia karine uniforma garsėjusio 3-iojo bataliono kovotojų buvo daugiausiai ilgaplaukių, o daugiausia civilinius drabužius dėvėję Liūto rinktinės partizanai išskirtinai trumpai kirposi plaukus ir skutosi barzdas.

- Partizanų nuotraukų analizė yra neabejotinai svarbus tyrimo metodas, padedantis atskleisti partizaninio karo aspektus, nematomus rašytiniuose šaltiniuose. Ateityje būtinas šios tyrimų srities plėtojimas ir gretinimas su kitomis šaltinių grupėmis – bylomis, partizanų dokumentais, amžininkų atsiminimais. Visa tai padėtų susidaryti dar tikslesnį partizaninio pasipriešinimo vaizdinį. ■

Ramūno Vaitkaus pieš.

Algirdo laiškas

Lietuvos valdovai jau nuo Gedimino laikų stengėsi rytų slavų stačiatikiškose žemėse, kurias jungė prie savo valstybės, turėti atskirą sau palankų metropolitą, nepriklausomą nuo maskvos metropolito. Tokio Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei (LDK) parankaus metropolito turėjimas reiškė galimybę centralizuoti apie Vilnių rytų slavų žemes, t. y. stiprinti valstybę. Algirdas, tęsdamas savo tėvo Gedimino politiką, veikė toliau. Atsirado du visos rusios metropolitai: maskvos orientacijos Aleksijus ir Algirdui palankus Romanas Kyjive. 1361 m. Romanui mirus, tarp LDK stačiatikių įsigalėjo Aleksijus. 1370 m. Konstantinopolio patriarchas Filotėjas kreipėsi į Algirdą, perduodamas rusų kunigaikščių skundus dėl jo kariuomenės įsibrovimų į jų sritis. Patriarchui rūpėjo Rytų bažnyčios įtakoje išlaikyti ir LDK dalį. Mat būta katalikybės pavojaus.

1371 m. Algirdas nusiuntė Filotėjui laišką. Laiško tekstas yra labai dalykiškas, sausas, logiškas ir kietas. Pasisveikinimo formulė minimali „Nuo Lietuvos karaliaus Algirdo pasveikinimas Patriarchui“. Tai šaltas pasisveikinimas, rodo, kad Algirdas turi pretenzijų. Toliau iš karto einama prie dalyko. Pasakyta, kad patriarchas atsiuntė Lietuvos valdovui laišką, kuriame maskvos metropolitas Aleksijus kaltina Algirdą žodžiais: „Karalius Algirdas mus užpuolė“. Šį kaltinimą Algirdas atmeta ir aiškina, kad ne jis, o „jie“ (maskvėnai) pirmieji pradėjo puldinėti. „Jie“ puolė nenutraukę sutarties ir sulaužydami priesaiką, kurią davė bučiuodami kryžių. Šiame laiške Konstantinopolio patriarchui yra dar viena labai svarbi Algirdo paslaptis, rodanti, kad laiško autorius yra LDK politinis strategas. Jis pareiškia tokį priekaištą Aleksijui: „Metropolitui derėtų laiminti maskvėnus, kad jie mums ateitų į pagalbą, nes mes už juos kovojame su kryžiuočiais.“ Sakytume, čia atsispindi Lietuvos valdovų Rytų politikos strategija: Lietuva gina stačiatikius ne tik nuo totorių, bet ir nuo katalikų, leidžia stačiatikiams turėti savo tikėjimą. Laišką Algirdas baigia kategorišku reikalavimu: „Duok mums kitą metropolitą, atskirą Lietuvai, Kyjivui, Smolenskui, Tverei, Mažajai Rusiai, Novosiliui, Nižnij Novgorodui.“

1373 m. buvo paskirtas metropolitas Lietuvai.

Šaltiniai: 1. ULČINAITĖ, Eugenija; JOVAIŠAS, Albinas. *Lietuvių literatūros istorija XIII–XVIII amžiai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 47–48 2. BUDRECKIS, Algirdas Martynas. *Algirdas. Senovės Lietuvos valstybininkas: jo veikla ir laikai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2021